

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΩΣ ΠΗΓΗ ΕΜΠΝΕΥΣΕΩΣ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΩΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΜΟΥΣΙΚΗ
(Ακαδημαϊκού Μενελάου Παλλαντίου) 233
- ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ (Βασ. Κ. Σταθάκη) 236
- ΑΠΟΣΠΑΣΗ ΑΛΗΘΕΙΑΣ (Ποίημα Έλ. Μάινα) 242
- Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ
«ΡΑΨΩΔΙΑ 1940-1946» (Στ. Ι. Ἀρτεμάκη) 243
- ΜΝΗΜΕΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ (Γ. Ἀχ. Παπαδημητρίου) 251
- ΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΝ ΤΑΙΣ «ΔΙΑΤΡΙΒΑΙΣ»
ΤΟΥ ΕΠΙΚΤΗΤΟΥ (Καθηγητοῦ Ἀ. Ν. Ζοῦμπου) 259
- ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΗΡΑΚΛΗΣ (Πανορομίτη) 260
- ΣΧΟΛΙΑ (Τομέως Τύπου τῆς Χ.Ε.Ε.)..... 261

ΕΤΟΣ 58ον

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1995

ΑΡΙΘ. 564

ΔΡΧ. 150

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

Κατάλογος τῶν βιβλίων πού υπάρχουν σήμερα
στά γραφεῖα τῶν «Ἀκτίνων»

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α'	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β'	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Α'	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Β' ...	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	1000
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (για ἀγόρια ἀπό 16 ἐτῶν καὶ ἄνω)	1500
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ	100
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ	800
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΑΡΜΟΝΙΑ	800
Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ	500
ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ	500
ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ	500

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Ἀκτίνων» πού ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν σὸ τηλέφωνο τῶν «Ἀκτίνων»: 32 35 023.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 58ον

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1995

Άριθ. 564

ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΩΣ ΠΗΓΗ ΕΜΠΝΕΥΣΕΩΣ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΩΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΜΟΥΣΙΚΗ

Η πέρα από τη σκέψη άνυποπτη εσωτερη ανάγκη του ν' αναζητήσει ο άνθρωπος μιá Δύναμη Άνωτερη για να στηριχθεί άπάνω της και να του καλύψει τή φυσική του άδυναμία μπροστά στην Παντοδυναμία που αισθανόταν πως τον περιβάλλει, είναι εκείνη που του έγέννησε τó θρησκευτικό του συναίσθημα. Καί αυτό, έξω από τήν όση νοητική δύναμη τόν επροίκισε ή παρουσία του στη ζωή, και πέρα από τή λογική του, που τó μόνο που μπορούσε να του προσφέρει ήταν ή επίγνωση από τόν ίδιο τής άδυναμίας του αυτής.

Πρόκειται για τήν ύψηλότερη και ιερότερη έπιταγή τής καρδιάς του ανθρώπου να σχηματίσει μέσα του κάποιαν εικόνα άλλωίωτική από τις άλλες, παντοδύναμη, που να του εμπνέει τó δέος, αλλά μαζί και να τόν κάνει να τήν βλέπει σαν μορφοποίηση τής στοργής και τής αγάπης, που δίχως αυτές δεν θα είχε από που ν' άντλήσει τήν τροφή της ή δική του ψυχή. Έτσι, ή «έκούσια» ύποταγή του στην πάνω από τις δικές του δυνάμεις Άνωτερη αυτή Δύναμη του δημιούργησε τó θρησκευτικό του συναίσθημα, τήν ιδεατήν αυτή γέφυρα, που τόν οδηγεί άσυνείδητα προς τή βαθειάν εισχώρηση σέ χώ-

ρους άβατους για τόν άνθρωπο, αναζητώντας μαζί τή μυστική διερεύνηση αυτού του θαύματος του μυστηρίου, που τόν περιβάλλει στη ζωή του.

Δέν θα γινόταν άλλωίως αυτό τó πλησίασμα του ανθρώπου προς τήν κάτω από οποιαδήποτε μορφή ή όνομα έννοια τής Θεότητας, αν τó θρησκευτικό συναίσθημα δεν ανάδλυζε μέσα από τήν παγκόσμια ανθρώπινη καρδιά, με τήν όμορφιά που χαρίζει από τήν αρχή ή αιωνιότητα τής παρουσίας του. Καί ή όμορφιά αυτή ύπάρχει, και πάντοτε θα ύπάρχει, επειδή δεν είναι γέννημα τής λογικής, ούτε στηρίζεται στη γνώση, πράγμα που θα περιώριζε τήν έκταση και θα άλλωίωνε τήν ύπόστασή της, ίσως και μέχρι άφανισμού της. Η λογική και ή γνώση άκολουθούν για να ταξινομήσουν και να δώσουν τή μορφή τής έπιστήμης σ' αυτό που άποτελεί καθαρά καρπón άειθαλή τής καρδιάς, συνεχώς ανανεούμενο, καρπό που μετουσιώνεται σέ πίστη καθολική και που έδραιώνεται στη συνείδηση του ανθρώπου ως θρησκευτική συνείδηση, σχέση δηλαδή ανάμεσα στην ανθρώπινη πίστη και στόν Θεό, που άποτελεί τó αίτιό της.

"Αν τὸ γέννημα αὐτὸ τῆς καρδιάς του τὸ ἔχει τόση ἀνάγκη ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὴ στήριξή του στὴ ζωὴ, ἓνα ἄλλο γέννημα, τῆς καρδιάς κι αὐτὸ ἀλλὰ ἐνσυνείδητο, ἀποτελεῖ τὴν δημιουργικὴ ἔκφραση ὁποιοῦ ἀνθρώπου ἤρθε στὸν κόσμο μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ ὑπηρετήσῃ, μὲ τίς δυνάμεις ποῦ τοῦ δόθηκαν, τὴν τέχνη στὴν ὅποια τῆς μορφῆ. Ἡ ἐπιστῆμη εἶναι ἀντικειμενικὴ. Οἱ λογικοὶ κανόνες ποῦ ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, προσπαθοῦν ν' ἀναζητήσουν καὶ νὰ καθορίσουν τὴν πραγματικότητα, χωρὶς παρέμβαση τῆς ὑποκειμενικότητας. Ἀντίθετα, στὴν τέχνη, ἐνῶ καὶ ἐδῶ ἐπιζητεῖται ὁ μετασχηματισμὸς τῆς πραγματικότητας, ὅμως δὲν γίνεται μὲ τοὺς κανόνες τῆς λογικῆς, ἀλλὰ μὲ τὴν αἰσθητικὴ καὶ τοὺς ψυχικοὺς κραδασμοὺς τοῦ καλλιτέχνη ὡς ὑποκειμένου.

"Ὅσο τὸ καλλιτεχνικὸ ἀποτέλεσμα ἔχει καὶ πιὸ εὐρεία ἀπήχηση, τόσο παρουσιάζεται σὰν ἀντικειμενικότερο, χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ χάνει τὴν ὑποκειμενικότητά του, ὡς γέννημα ποῦ εἶναι τῆς καρδιάς τοῦ συγκεκριμένου καλλιτέχνη.

'Αλλὰ μήπως καὶ ἡ θρησκεία δὲν ξεκινᾷ ἀπὸ τίς ἴδιες πηγές μὲ τὴν τέχνη; "Ὅπως ἐκεῖ ἀκολουθεῖ ἡ λογικὴ γιὰ νὰ μετατρέψῃ τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα σὲ ἐπιστῆμη, τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στὴν τέχνη. Ὁ καλλιτέχνης-δημιουργὸς κατέχεται ἀπὸ μιὰν ἰδιαίτερη δύναμη, τὸν ἀσυνείδητο ἐκεῖνο παράγοντα ποῦ ἀποκαλεῖται ἐμπνευση, διαισθητικὴ δηλαδὴ γνώση, ἐντελῶς ἄσχετη μὲ τὴ λογικὴ γνώση. Εἶναι αὐτὴ ποῦ προσκομίζει τὴν κύριαν ἰδέα, ἐκεῖνη ποῦ προσφέρει τὸ βασικὸ ὕλικὸ τοῦ ὑπὸ κατασκευὴν καλλιτεχνήματος, γιὰ ν' ἀκολουθήσῃ κι ἐδῶ ἡ λογικὴ, ποῦ θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὅσο τὸ δυνατὸ πιὸ περὶτεχνη μορφοποίησιν καὶ τελείωσιν τοῦ ἔργου.

Τὰ κοινὰ τοὺς αὐτὰ ὀρηκτῆρια γιὰ μᾶς τοὺς Χριστιανοὺς κάνουν ὥστε θρησκεία καὶ τέχνη νὰ ταυτίζονται στὸ πληθυσμῶμά τους, γεννώντας ἔργα τέχνης ἐμ-

πνευσμένα ἀπὸ τὴν διδασκαλία, τὴν ὑψίστη θυσία καὶ τὸ μαρτύριο τοῦ Ἰησοῦ, ἀπὸ διδάγματα τῶν ὑψηλῶν ἐννοιῶν τῆς θρησκείας, ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἱστορία ἱερῶν τῆς μορφῶν, ἀπὸ τὸ κήρυγμα τῆς ἀγάπης θεόστατων μαρτύρων τῆς.

"Ὅλες οἱ τέχνες ἔχουν ταχθεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο στὴν ὑπηρετήσιν τοῦ Θεοῦ. Ἐχοντας καὶ ἡ θρησκεία τὴν ἀνάγκη κάθε τέχνης ποῦ ἐκπροσωπεῖ τὸ αἰσθητικὰ Ὄρατο καὶ Ὑψηλό, συνέδεσε τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς τῶν αἰῶνων μὲ κείμενα θρησκευτικὰ ὑψηλῆς ποιητικῆς ἑξαρχῆς, μέσα σὲ ἀρχιτεκτονικὰ περικαλεῖς καὶ ἐπιδηλητικούς ναοὺς, διακοσμημένους μὲ ἐμπνευσμένες ἀγιογραφίσεις ἢ φορητὲς εἰκόνες ὑψηλῆς τέχνης, ἢ ἀγάλματα ἱερῶν μορφῶν, καλῆς τέχνης ὅλες παλλόμενες ἀπὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα, μὲ τὴ μουσικὴ νὰ τίς περιβάλλει πάντα μὲ τοὺς ἤχους τῆς, κατευθυνόμενος ψηλά, γιὰ νὰ φτάσουν εὐπρόσδεκτοι «ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν Του».

Ὀνομαστοὶ ζωγράφοι, ἀγιογράφοι, γλύπτες, ἀρχιτέκτονες ψηφιδογράφοι, μουσικοὶ, ἀναφάνηκαν ἀπὸ τὸ 400 ὡς τὸ 1423 στὸ Βυζάντιο, ἔχοντας ὅλοι ἀφιερῶσει τὴ δύναμη τῆς τέχνης τους στὴν ὑπηρεσία τῆς θρησκείας, ποῦ τοὺς ἐνέπνεε στὸ ἔργο τους. Πόσα θὰ εἶχε ὁ καθένας νὰ πεῖ γιὰ τὴ νέα χρυσοῦς περίοδο τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγέννησης στὴν Ἰταλία, μὲ τοὺς σπουδαίους ἀρχιτέκτονες, ζωγράφους, γλύπτες, ποῦ τὸ θρησκευτικὸ θέμα κυριαρχεῖ στὰ ἔργα τους. Πῶς νὰ μὴ φέρνει στὸ νοῦ του τὴ θρησκευτικὴ ἐπίδραση πάνω στὴ γαλλικὴ τέχνη, πρὶν ἢ διὰδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἡ ἀνάγκη δημιουργίας νέων τόπων λατρείας, ὀδήγησε τοὺς ἀρχιτέκτονες στὴν παρουσία τῆς ρωμανικῆς τέχνης, κρᾶμα ἀρχαίας ρωμαϊκῆς καὶ βυζαντινῆς τέχνης, ἢ τῆς διαδόχου τῆς γοτθικῆς τέχνης, ἢ ἀκόμα πῶς νὰ μὴ σκέφτεται πόσο σπουδαῖα ἔργα ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς, ἐμπνευσμένα ἀποκλειστικὰ ἀπὸ θρη-

σκευτικά θέματα, μᾶς κληροδότησε αὐτὴ ἡ τέχνη. Πολλὰ ἀκόμα θὰ μπορούσαν ν' ἀναφερθοῦν γιὰ τὶς ὀδηγημένες ἀπὸ τὴ θρησκεία εἰκαστικὲς τέχνες καὶ σὲ ἄλλες χώρες, ὁ χώρος ὅμως ποὺ ἀπομένει δὲν μᾶς ἐπιτρέπει παρὰ νὰ περιοριστοῦμε μὲ ὑπερηφάνεια στὸν μεγάλο Κρητικὸ τῆς Ἰσπανίας, τὸν Δομίνικο Θεοτοκόπουλο. Ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ πρωτοπόρου El Greco τὸν ὀδήγησε στὸν συνδυασμὸ τῆς δυτικῆς τέχνης μὲ τὴ βυζαντινὴ ἀγιογραφία, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει στὸν ἄνθρωπο, μὲ τὴ συγκλονιστικὴ ἐσωτερικότητα καὶ τὴ θεϊκὴ ἀνάταση τῶν σωμάτων, τὴν ψυχικὴν ἀνάταση γιὰ τὴν μεγαλύτερη προσέγγισή του πρὸς τὸ Θεῖον.

Ἡ θρησκευτικὴ μουσικὴ τῆς Δύσης, ἐπηρεασμένη στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴν βυζαντινὴ μουσικὴ, πέρασε μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου στὴν πολυφωνία, γιὰ νὰ κορυφωθεῖ μὲ τὸν «*Εὐαγγελιστὴ τῆς Μουσικῆς*» τὸν Ἰωάννη Σεβαστιανὸ Μπάχ. Βυζαντινὰ μέλη, Πάθη, Ὁρατόρια, Ρέκβιεμ, Λειτουργίες, Καντάτες καὶ κάθε ἄλλο εἶδος θρησκευτικῆς μουσικῆς, ἀποτελοῦν τὴν βαρύτερη κατάθεση καὶ τὴν πλούσια κληροδότηση σὲ κάθε γενιὰ ὡς σήμερα, καὶ γιὰ τὸ μέλλον ἀκόμα, οἱ προσφορὲς μεγάλων μορφῶν τῆς τέχνης τῶν ἡχῶν

ποὺ ἀκολούθησαν, μορφῶν βαθεῖα ποτιμένων ἀπὸ τὰ ἀστείρευτα θρησκευτικὰ νάματα. Χάρη στὴν ἀνεξάντλητη γενναϊοδωρία τῆς φύσης, οἱ μεγάλες αὐτὲς κατὰ καιροὺς μουσικὲς μορφὲς ἔχουν μὲ τὰ ἔργα τους τὴ δύναμη νὰ μᾶς ὀδηγοῦν πέρα ἀπὸ τὰ γνώριμά μας ὄρια, σὲ τόπους ὡς τώρα ἄγνωρους, ἄβατους, ἐκεῖ ποὺ ὁ κάθε μορφῆς λόγος ἔχει τελειώσει, δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ εἰσχωρήσει βαθύτερα μέσα μας. Ἡ ταλάντευση τῶν ἡχῶν τῆς ὑψηλῆς θρησκευτικῆς προσφορᾶς τῆς μουσικῆς τους, ἀπογειώνει τὸν ἀκροατὴ μέσα ἀπὸ ἓνα ὑπέροχο ψυχικὸ λίκνισμα. Τὸν βοηθᾷ νὰ ὀδηγεῖται σ' ἓνα οὐράνιο ταξίδι, ὄλο καὶ πιὸ ψηλά, ἀκόμα πιὸ ψηλά, ἐκεῖ ὅπου, ἀπαλλαγμένη ἡ σκέψη του ἀπὸ τὴν εὐτελεῖ καθημερινότητα, δέχεται τώρα τὶς πλούσιες σὲ θρησκευτικὴν εὐλάβεια μουσικὲς φράσεις, ποὺ τοῦ συνεγείρουν τὶς ἀναμένουσες καὶ προετοιμασμένες ἀντίστοιχα συναισθηματικὲς του χορδές, γιὰ νὰ τὸν ὀδηγήσουν πρὸς τὴν ἀρχὴ τοῦ σωστοῦ δρόμου, ἀπὸ ὅπου θ' ἀντικρύσει μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του καὶ θὰ ἔρθει στὴ συνέχεια σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἔννοια τοῦ Ὑπερύψηλου, τοῦ Ὑπερκόσμου, τοῦ Θείου...

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΠΑΛΛΑΝΤΙΟΣ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ... (1939-1995)

(Πενήντα χρόνια από την λήξη του Β' παγκοσμίου πολέμου)

Α'

Συμπληρώθηκαν έφ'ετος πενήντα χρόνια από τη λήξη της πιο μεγάλης πολεμικής περιπέτειας στην ιστορία της ανθρωπότητας με την άνευ όρων παράδοση στις 9 Μαΐου 1945 της Χιτλερικής Γερμανίας και στις 2 Σεπτεμβρίου της αυτής χρονιάς της Ιαπωνίας.

Η επέτειος αυτή συμπύπτει με τα τέλη του πλέον συγκλονιστικού αιώνα, του περιφνημού 20ου αιώνα, τον όποιο οι άνθρωποι την εποχή της ανατολής του έσπευδαν να υποδεχθούν με εύφάνταση προσδοκία ως αιώνα της εύτυχίας. Είναι σκόπιμο, λοιπόν, με άφορμή την επέτειον αυτήν να διατυπωθούν όρισμένες σκέψεις, σχετικά με τα αίτια, τις συνέπειες της μεγάλης αυτής πολεμικής συγκρούσεως, καθώς και με τις έλπίδες για τον μεταπολεμικό κόσμο και για την κατάσταση που διαμορφώθηκε σέ παγκόσμια κλίμακα μετά από αυτήν.

«Ο αιώνας μας άρχισε με μία γαλήνη που ήταν ύποπτη. Όσοσο κανένας δέν την ύποπτεύθηκε. Σέ όλες τις πρωτεύουσες πανηγύρισαν οι άνθρωποι την χαραγή του αιώνα με μία αυτάρχεια που έμοιαζε με πρόκληση και άγγιζε την βλασφημία. Ο άνθρωπος είχε πιστέψει -ίσως για πρώτη φορά σέ τέτοιο βαθμό- πως είχε κερδίσει όριστικά τον έαυτό του. Και τό πίστεψε ακριβώς την ώρα, που ο κόσμος έμπαινε στον πιο άπάνθρωπο αιώνα, στον αιώνα που ήταν ταγμένος να άναγκάση τον άνθρωπο να χάσει τον έαυτό του»¹

Και η αισιοδοξία αυτή έστηρίζετο έν πολλοίς στις όπτιμιστικές θεωρίες του 18ου και των μέσων του 19ου αιώνα, που προ-

οδοκούσαν την παγκόσμια ειρήνη, την έλευθερία και την άδελφωσύνη σαν τον τελικό σκοπό της ανθρώπινης προόδου. Αυτή η ήρεμη πίστη του Διαφωτισμού - που την συμμερίζονταν ο Holbach και ο Kant, ο Comte και ο Marx στην αντικειμενική πορεία της ανθρώπινης εξέλιξεως έπεσε σέ άναξιοπιστία ήδη από την δεύτερη δεκαετία του αιώνα μας. Αυτό που την διαδέχθηκε ήταν άγωνιώδεις βουλευσιαρχικές έπικλήσεις, για την επίτευξη κομοκρατορικων στόχων με την δύναμη της ύποκειμενικής βουλήσεως στις διδασκαλίες του Νίτσε, του Σορέλ ή του Λένιν. Αυτές γνώρισαν μία μαζική άπήχηση κατά τον πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο και στο τέλος του και έσχημάτισαν τό άμεσο υπόδαθρο για τις έπαναστατικές φιλοδοξίες εκείνων, που με διάφορα προσχήματα και ιδεολογικά συνθήματα έπεδίωκαν την παγκόσμια κυριαρχία.

Και ένω ο άστος ήσυχάζε, και η γαλήνη του έμοιαζε σαν μία γαλήνη παγκόσμια, ο αιώνας άρχισε με την κινητοποίηση, την μυστική και άθόρυθη, των πιο μεγάλων άνατρεπτικων δυνάμεων, που γνώρισε η ζωή και που συνεκλόניσαν την Ευρώπη κυρίως, αλλά και την ύπόλοιπη ανθρωπότητα, από τό καλοκαίρι του 1914 (με την έναρξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου) και μετέπειτα. Και δέν είναι τυχαίο ότι στον αιώνα μας οι άνατρεπτικές δυνάμεις στην φύση και την ζωή κινητοποιήθηκαν μαζί. Η τεχνολογική πρόοδος έφηρμοσμένη σέ πολεμικούς σκοπούς, από ένα κόσμο που έκαυχάτο για την νίκη του «λαϊκού πνεύματος κατά του Εύαγγελίου» και την άποστασία του από

τόν νόμον τοῦ Θεοῦ, συνιστᾶ μιᾶ φοβερῆ ἀπειλή, ὅπως ἔδειξαν τὰ πράγματα γιά τόν ἄνθρωπο, τήν ζωή του καί τόν πολιτισμό του.

Οἱ δύο αὐτές παγκόσμιες πολεμικές συρράξεις (1914-1918 καί 1939-45) ἔχουν μεταξύ των ἄμεση ἱστορική σχέση, γιατί ἡ δεύτερη ὑπῆρξε ἀπό γερμανικῆς πλευρᾶς ἡ ρεβάνς τῆς πρώτης. Χαρακτηριστική ἦταν ἡ προφητική φράση τοῦ γάλλου στρατάρχου F. Foch κατά τήν ὑπογραφή τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιών τὸ 1919 ὅτι «*υπογράψαμε μιᾶ εἰκοσαετῆ ἀνακαχή*», πράγμα πού ἐπαλήθευσε στήν προβλεφθεῖσα προθεσμία μέ τρόπον τραγικό μέ τήν ἔκρηξη τοῦ πιό φρικτοῦ μέχρι σήμερα πολέμου.

Β'

Πολλά γράφτηκαν καί ἐλέχθησαν σχετικὰ μέ τὰ αἷτια τῶν μεγάλων αὐτῶν παγκοσμίων πολέμων. Εἶναι βέβαια ἀλήθεια ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι ἓνα πολύπλοκο φαινόμενο, πού δέν μπορεῖ νά ὀφείλεται σέ ἓνα μονάχα αἷτιο· ἓνα πλῆθος αἰτίων πού συμπλέκονται ἀξεχώριστα μεταξύ τους πολλές φορές πρέπει νά ἀναζητηθεῖ πίσω ἀπό κάθε πολεμική σύγκρουση. Πολλά ἀπό τὰ αἷτια αὐτά εἶναι ὀρατά καί βρισκονται στήν ἐπιφάνεια τῆς ἱστορικῆς δράσεως, ἐνῶ ἄλλα ἀπαντῶνται στά ὑπόγεια ρεύματα τῆς ἱστορίας.

Οἱ ψυχώσεις πού, ὅπως εἶναι φυσικό, εἶχαν ἐπικρατήσει μετὰ τήν νίκη τῆς Entente Cordiale τὰ τέλη τοῦ 1918, ὀδήγησαν τοὺς νικητῆς καί ἰδιαίτερα τοὺς Γάλλους, πού εἶχαν βασιτῆξει τὸ κυριώτερο μέρος τοῦ πολέμου, στήν ἀπόφαση νά ἀποδυναμωθεῖ καί νά ταπεινωθεῖ ἡ Γερμανία. Ἡ ἄποψη τοῦ ἀμερικανοῦ Προέδρου Οὐίλσον, ὁ ὁποῖος σκέφθηκε τήν εἰρήνην σάν ἓνα παγκόσμιο φαινόμενο καί ὅτι μιᾶ εἰρήνην βασισμένην στήν ταπείνωση τῆς Γερμανίας θά προκαλοῦσε μιᾶ τόσο πικρὴ ἀνάμνηση ὥστε οἱ ὄροι τῆς νά μὴ μποροῦν νά διεκδικήσουν τήν ἀναγκαία

διάρκεια, ἀπορρίφθηκε. Τὸ δίλημμα ἦταν ἢ νά ἐπικρατήσῃ πέρα γιά πέρα ἡ ἄποψη τοῦ Οὐίλσον καί νά ὀργανωθεῖ μιᾶ εἰρήνη μέ τήν ἰσοδύναμη θετική συμβολή νικητῶν καί νικημένων ἢ ἔπρεπε νά δημιουργηθεῖ μιᾶ πολὺ ἰσχυρὴ Γαλλία, πού θά ἔπαρνε στήν Εὐρώπη τήν θέση πού ἔχασε ἀκριβῶς ἡ Γερμανία. Δέν ἐγινε ὅμως οὔτε τὸ πρῶτο, οὔτε τὸ δεύτερο. Καί ὁ κόσμος ἔμεινε ξεκρέμαστος στὸ ἔλεος τοῦ γερμανικοῦ μιλιταρισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐκμεταλλεύθηκε καί ἀνέπτυξε ὁ Ἀδόλφος Χίτλερ.

Ἐνα ἄλλο σημαντικό ἱστορικό γεγονός, συνέπεια τοῦ πολέμου αὐτοῦ, ἦταν ἡ ἐπικράτηση τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1917 τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως στήν Ρωσία (μετὰ τήν ἀποτυχία τῆς στὸν πρῶτο γύρο τὸ 1905). «*Ἡ ἐπικράτηση αὐτῆ συνοδεύτηκε μέ τήν ἐγκαθίδρυση τοῦ «ὀλοκληρωτισμοῦ», δηλ. τῆς ὀλοκληρωτικῆς ὑποταγῆς τῶν συνειδήσεων σέ ἓνα μονοκόμματο σχῆμα ἤθους καί σκέψεων, τὸ ὁποῖο εἶναι κάτι βαρῦτατα ἀφύσικο, εἶναι μιᾶ παραβίαση τῆς ἰδίας τῆς ζωῆς. Ἡ βαρβαρότητα αὐτῆ πάει νά πνίξει τὸν ἄνθρωπο πού ὑπάρχει, πού ἔμαθε νά ἀγαπάει καί νά πονάει, πού ἔμαθε νά προτιμᾷει καμμιὰ φορὰ καί τήν μοναξιά ἀπὸ τήν κοινότητα, ἢ τήν φιλία μέ τὸν πολιτικό ἀντίπαλο ἀπὸ τήν φιλία μέ τὸν ὁμοιοιδέατη*

*την*². Ἐξ ἄλλου στή γένεση καί ἐνδυνάμωση τῶν μεγάλων ἀνατρεπτικῶν κινήματων τοῦ αἰῶνα μας συνετέλεσαν καί οἱ προφητικοὶ ἀφορισμοὶ τοῦ Φρ. Νίτσε. Ἡ βούληση πού κατευθύνεται στήν ἐξουσία καί δύναμη (ἢ στήν τυφλὴ ὑποταγὴ καί στήν ἀσυνείδητη συμμόρφωση) ἀποδείχθηκε πολὺ πιὸ ἀποφασιστικὴ ἀπὸ τίς κοινωνικῆς καί οἰκονομικῆς πραγματικότητες. Ὁ Νίτσε προέβλεψε τήν ἐπικράτηση τοῦ μηδενισμοῦ. Ὁ Νίτσε προέβλεψε καί κάτι ἄλλο: ὅτι ὁ μηδενισμὸς θά 'ναί ἡ πηγὴ πού ἀπὸ μέσα τῆς θά ξεπεταχθεῖ ὠμὴ καί ἀπόλυτη, σάν ὀριστικὴ πιὰ μοῖρα τῆς ἀν-

θρωπότητα, ή προαιώνια βούληση του ανθρώπου να επιβληθεί, να εξουσιάσει. Μὲ τις ιδέες αυτές καλλιεργήθηκαν έντεχνα οί ψυχές τῶν ταπεινομένων γερμανῶν για να υπηρετήσουν τις φιλοδοξίες του Φύρερ για παγκόσμια κυριαρχία.

Ἀντίθετα μὲ τὸν δυναμισμὸ τοῦ νεοπαγοῦς κομμουνιστικοῦ καθεστῶτος στὴν ἀχανή σοβιετική ένωση και τῆς ἔθνικοσοσιαλιστικῆς Γερμανίας, οί λαοί και οί ἡγεσίες τῶν Δυτικῶν Δημοκρατιῶν καλλιέργησαν ὄχι μόνον τὴν ιδέα τοῦ στρατιωτικοῦ ἀλλὰ και τοῦ ἠθικοῦ ἀφοπλισμοῦ. «Ἐτοι οί ἠττημένοι τοῦ πολέμου δὲν ἦταν μόνον οί Γερμανοί· ἦταν ὄλοι στὴν ἡπειρωτική Εὐρώπη, προπάντων οί νέοι. Ἄν εἶχαν ἀρχίσει και πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο να ἀδειάζουν οί ψυχές πολλῶν και να χαιρόνται για τὸ κενὸ νομίζοντας ὅτι ξέγραψαν μὲ τὴν δύναμη τοῦ πρωταρχικοῦ ἀνθρώπου κάθε παραδομένη μορφή ζωῆς και σκέψεως (ἀλλὰ και κάθε περιεχόμενο), τὸ ἀδειασμα αὐτὸ τὸ συμπλήρωσε ὁ πόλεμος, τῶκανε βίαιο, ἠθικά φοβερό»³.

Γιὰ δέκα-δεκαπέντε χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸ 1920 ἡ ψυχαναλυτική ἐρμηνεία τῆς ιστορίας συναγωνίσθηκε τὸν ιστορικὸ ὕλισμὸ, τὸν Μαρξισμό ἢ και συνυφάνθηκε μαζί του (πολλοί μαρξιστὲς ἦταν ταυτόχρονα και ὀπαδοί τοῦ Φρόυντ). Ἦταν ἡ στιγμή πὸ ὕστερα ἀπὸ τις δοκιμασίες τοῦ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου -ὕστερα ἀπὸ τις ψυχώσεις τοῦ φόβου και τῆς πείνας- οί ἄνθρωποι (προπάντων στὴν ἠττημένη Γερμανία) ἔπεσαν και αἰσθησιακά ὡς ἀτομικὲς φύσεις σὲ ἓνα ἀκατάσχετο σεξουαλισμὸ, πὸ εἶναι πολὺ εὐρύτερος ἀπὸ τὴν γενετήσια ὄρμη και πῆρε στὴν ἐκδήλωσή του τις πὸ διεστραμμένες μορφές.

Συμπερασματικά θὰ μπορούσε κανεὶς να συνοψίσει σὲ μιὰ πὸ θεολογική γλώσσα τὰ αἷτια αὐτῆς τῆς παγκόσμιας κακοδαιμονίας μὲ τις κρίσεις τοῦ ἀειμνήστου πατρὸς Σεραφεῖμ Παλακώστα, ὅταν σὲ ἄρθρο του τῆς 9ης Σεπτεμβρίου 1939,

στὸ φύλλο τοῦ περιοδικοῦ «ΖΩΗ» ἔγραφε: «Τὶς πταίει; Ποῖος εἶναι ὁ ἔνοχος; Ὁ δεῖνα! Ὁ δεῖνα! Μυριάδες στόματα εἶναι ἔτοιμα να κραυγᾶσουν ὀνομάζοντας ὡς ἔνοχους ὠρισμένα ἄτομα πὸ πρωταγωνιστοῦν σήμερον εἰς τὸ ἀρχόμενον φρικτὸν δράμα τοῦ νέου εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Ἦμπορεῖ βέβαια να ὑπάρχουν πολλοί πὸ ἄρον περισοότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους μερίδιον ἔνοχῆς. Ἄλλὰ ἓνας εἶναι ὁ κυρίως ἔνοχος; Ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς. Ὁ περίφημος δυτικὸς πολιτισμὸς τῶν τελευταίων αἰῶνων και ἄρα ὄλοι ὄσοι τὸν ἀσπάζονται και τὸν ἀκολουθοῦν. Αὐτὸς ὁ πολιτισμὸς πὸν τρέμομεν ὄλοι μήπως καταστραφῆ. Αὐτὸς ὁ πολιτισμὸς πὸν δικαίως ἐχαρακτήρισθη ὡς «ἄσωτος υἱός». Ἀπὸ ποῖον πατέρα ἀπεστάτησε; Ἀπεστάτησεν ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν. Τοῦ Χριστιανισμοῦ γέννημα ὑπῆρξε ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀνέστυρεν ἀπὸ τὸ σκότος τῆς εἰδωλολατρίας και τῆς βαρβαρότητος τὴν Εὐρώπη. Αὐτὸς ἔδωσε εἰς τοὺς λαοὺς τῆς τᾶς βάσεις ἓνος νέου πολιτισμοῦ μὲ νέους ὀρίζοντας εἰς τὰ γράμματα και τὰς τέχνας, μὲ νέας και πρωτοφανεῖς ἀντιλήψεις και νέα αἰσθήματα, τὰς ἀληθινὰς ἀντιλήψεις περὶ ἐλευθερίας και ἰσότητος και δικαιοσύνης και ἀδελφότητος, τὰ ἄγια αἰσθήματα τῆς φιλανθρωπίας και τῆς ἀγάπης. Ἄλλὰ μόλις τὸ τέκνον του, ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς, εἶδεν τὸ φῶς και ὑπὸ τὸ φῶς τοῦτο ἐπεκράτησε και ἐπεβλήθη και ἐξυψώθη, ἔπαθε οἶηον ἔωφορικὴν, κατελήφθη ἀπὸ τὴν ἀφροσύνην τοῦ νεωτέρου υἱοῦ τῆς παραβολῆς. Καὶ ἀπεστάτησεν ἀπὸ τὸν πατέρα του τὸν Χριστιανισμόν. Καὶ περιεφρόνησε τὸν πατέρα του. Καὶ πολυειδῶς καθύβρισε τὸν πατέρα του. Καὶ παρουσιάσθη ὡς νεόπλουτος και ἐν μέσῳ πολυτελοῦς και ἀκολάστου ζωῆς διάγων ἄσωτος! Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ ἔνοχος. Ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς πὸν ἔγινε ἄσωτος υἱός. Ἄσωτος πὸν δὲν μετενόησεν ἀκόμη και δὲν ἐπέστρεψεν εἰς τὸν πατέρα του, τὸν Χριστιανισμόν. Ἄσωτος

που ώδήγησε πρό είκοσι πέντε έτών είς τόν πρώτον εύρωπαϊκόν πόλεμον και πά-
λιν τώρα είς τόν δεύτερον»⁴.

Γ'

Και αυτός ό δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος υπήρξε ή καταστρεπτικότερη μέχρι σήμερα πολεμική περιπέτεια στην ιστορία της ανθρωπότητας. Σύμφωνα με τά συμπεράσματα της Εϊδικής Στατιστικής Ύπηρεσίας του ΟΗΕ ό δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος έστοίχισε 14 φορές περισσότερο από τόν πρώτο. Τουτό ώφείλετο όχι μόνον στην μεγαλύτερή του έκταση και την συμμετοχή περισσότερών λαών σέ αυτόν και στην έκτενέστερη χρονική του διάρκεια, αλλά και στην αύξημένη καταστρεπτικότητα των κατ' αυτόν χρησιμοποιηθέντων πολεμικών μέσων, ιδιαιτέρως δέ της αεροπορίας, από την δράση της όποίας κατεστράφησαν όχι μόνον πολεμικοί στόχοι (όχυρώσεις, πολεμικά εργοστάσια, λιμάνια, συγκοινωνιακοί κόμβοι), αλλά και πόλεις όλόκληρες. Οί απώλειες μεταξύ των άμάχων πληθυσμών λόγω των αεροπορικών βομβαρδισμών, των όμαδικών μετακινήσεων και ιδίως λόγω της πρωτοφανούς άπανθρωπίας διαβίωσης στα άποτρόπαια στρατόπεδα συγκεντρώσεως υπήρξαν άνευ προηγουμένου. Οί πολεμικές δαπάνες άνήλθαν στο άστρονομικό ποσόν των 1.154.000.000.000 δολλαρίων και οί ζημιές σέ ύλικά άγαθά σέ 230.000.000.000, ένω ό αριθμός των νεκρών ύπολογίζεται ότι υπερβαίνει τις 40.000.000 ανθρώπινες ύάρξεις. Και ό έπίλογος του πολέμου αυτού γράφτηκε από τό συγκλονιστικώτερο γεγονός, που σημειώθηκε στα όρια που χωρίζονται ή ένώνονται ή φύση και ή ιστορία, από την άποδέσμευση της άτομικής ενέργειας και την κατασκευή της άτομικής βόμβας, θύματα της όποίας ήσαν οί δύο γνωστές ιαπωνικές πόλεις της Χιροσίμα και του Ναγκαασάκι.

Πέραν όμως αυτών των ύλικών ζημιών και των δεκάδων έκατομμυρίων ανθρώπινων θυμάτων ό φρικτός αυτός πόλεμος δέν σκότωσε μόνον τους ανθρώπους, αλλά σκότωσε και συνειδήσεις, διαφθείροντας τά έθνη με κάθε μηχανορραφία, έκανε τά παιδιά νά λιμοκτονούν καταστρέφοντας στην Εύρώπη τις ζωτικές παρακαταθήκες των μελλοντικών γενεών. Τό τέλος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας υπήρξε ένα ήσσοнос σημασίας ιστορικό γεγονός, μπροστά στα όσα συνέδησαν στην διάρκεια αυτού του πολέμου, που άποτελει την εκδήλωση παροξυσμού ένός κόσμου υπό κατάρρευση, ένός κόσμου που ή άπαισιοδοξία του Μακιαβέλη τόν έκανε νά πιστέψει ότι ή έπιβολή της άδικης δυνάμεως είναι ή ούσία της πολιτικής του κόσμου. «Και είναι άλήθεια ότι ό πόλεμος δέν έχει άφ' έαυτού διαμορφωτική δύναμη. Ό πόλεμος, αυτός καθ'αυτόν, έπιτρέπει μονάχα τό ξεχαρβάλωμα των μηχανισμών και των δυνάμεων της έπιφάνειας που συγκρατούσαν κοντρά-στράβά, μία τάξη πραγμάτων που βρίσκονταν στον δρόμο της άποσυνθέσεως. Με αυτόν λοιπόν τόν τρόπο έλευθερώνει άφ' έαυτού τό έδαφος σέ δυνάμεις όχι καινούργιες, αλλά ήδη ύάρχουσες που βρίσκονται συσσωρευμένες, μα άνεκδηλωτες, σέ λανθάνουσες δυνάμεις, που άλλες λιγώτερο, άλλες περισσότερο είχαν καταπιεσθεί ή είχαν κατασταλεί, που ήταν όμως ήδη σχηματισμένες και έτοιμες»⁵, για νά καταλάβουν τό κενό που αφήνει ό πόλεμος.

Εϊδικώτερα -και αυτό είχε συνέπεια στις μεταπολεμικές εξέλιξεις των πραγμάτων σέ παγκόσμια κλίμακα- πρέπει νά σημειωθεί ότι ό δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος ήταν ήθικά άντιφατικός. Είχε μέσα του, χωρίς νά μπορεί νά γίνει και άλλοιώς, μία βαρεία άντινομία. Η δημοκρατία και ό ανθρωπισμός, πολεμώντας τόν Χίτλερ, που είχε άντιγράψει τόν βάρβαρο όλόκληρωτισμό του Στάλιν, βρέθηκαν στο ίδιο στρατόπεδο με την Σοβιετική Ένω-

ση πού ήταν τὸ πρότυπο καὶ τὸ πρωτότυπο τοῦ βαρβάρου ὀλοκληρωτισμοῦ.

Ἔτσι λοιπὸν μετὰ τὴν ἀποφασιστικὴ καμπὴ τοῦ πολέμου κατὰ τὸν χειμῶνα 1942-43 ὑπὲρ τῶν Συμμάχων ἄρχισε ἕνας ἀγώνας ταχύτητας μετὰ τῶν Δυτικῶν Δημοκρατιῶν καὶ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως γιὰ τὴν ἐξασφάλιση εὐρύτερων ζωῶν ἐπιρροῆς στὸν μεταπολεμικὸ κόσμο. Καὶ αὐτὸς ὁ ἀγώνας δρόμου δὲν περιορίζετο μόνον στὸν στρατηγικὸ σχεδιασμὸ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀλλὰ ἀφοροῦσε κυρίως στὸν ἰδεολογικὸ ἀγώνα γιὰ τὸν προσεταιρισμὸ τῶν ὑποδούλων στοὺς ναζι λαῶν μέσω τῶν κινημάτων τῆς ἀντιναζιστικῆς ἀντιστάσεως. Πικρὰν πείρα αὐτοῦ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ δοκίμασε μετὰ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν καὶ σὲ ἐντονώτερο βαθμὸ καὶ ἡ δική μας πατρίδα κατὰ τὴν περίοδο 1942-1949.

Δ'

Ὁ ἀνταγωνισμὸς ὅμως μετὰ τῶν κοινωνικοπολιτικῶν συστημάτων πού ἀντιπροσώπευαν ἀφ' ἑνὸς οἱ Δημοκρατίες τῆς Δύσεως καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις, καὶ ἀφοροῦσε στὴν διαμόρφωση τοῦ μεταπολεμικοῦ κόσμου, δὲν προοιωνίζε -ὅπως ἀπέδειξαν τὰ πράγματα- τὴν ὑπέρβαση τῆς γενικώτερης κρίσεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἀποπροσανατολισμοῦ τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου, ὥστε νὰ ἐδραιωθεῖ ἡ εἰρήνη καὶ νὰ θρεῖ ὁ ἄνθρωπος τὸν πραγματικὸ του προορισμὸ. Μιὰ τέτοια ἀπαισιόδοξη προοπτικὴ ὀδηγεῖ ὀρισμένα φωτισμένα πνεύματα, ὅπως τὸν γάλλο χριστιανοφιλόσοφο Jacques Maritain νὰ διατυπώσῃ τὴν ἀνησυχία του τὸ καλοκαίρι τοῦ 1942, ὅταν ἡ ἔκβαση τοῦ πολέμου ἦταν ἀμφίροπη, γράφοντας στὸν πρόλογο τοῦ μικροῦ του βιβλίου «Χριστιανισμὸς καὶ Δημοκρατία» ὅτι: «Σὲ αὐτὴ τὴ φάση ἐνὸς στρατιωτικοῦ πολέμου, πού ἀποτελεῖ ἐπίσης καὶ ἕνα γενικὸ ξεκαθάρισμα καὶ μίαν γενικὴ ἐπανάσταση, συμβαίνει ὥστε, ὅσο ἡ ἐλπίδα

πὼς ὁ πόλεμος θὰ κερδηθεῖ ριζώνει βαθιὰ στὶς καρδιές, τόσο αὐξάνει ἡ ἀνησυχία ἂν θὰ κερδηθεῖ ἡ εἰρήνη. Ἀκόμα καὶ ἂν μερικοὶ ἀπὸ μᾶς δὲν συμμερίζονται τὴν ἀπαισιοδοξία τῆς κυρίας Pearl Back διερωτῶνται καμμιά φορὰ μήπως, ἐπειδὴ περιμένουν περισσότερα ἀπὸ ὅσα πρέπει ἀπὸ ἕναν ἀπελευθερωτικὸ πόλεμο, χρειαστεῖ νὰ ποῦν κάποια μέρα μαζί μὲ τὸν ψαλμωδὸ: «**Ἴδου ἐν εἰρήνῃ ἡ πικροτάτη πικρία μου**». Καὶ συνεχίζει: «**Ἄν ὁ ἀγώνας ἐκείνων πού πολεμοῦν ἐναντίον τοῦ ναζισμοῦ καὶ τῶν δορυφόρων του δὲν εἶναι πραγματικὰ ἐμψυχωμένος ἀπὸ ἕνα ἡρωϊκὸ ἰδεῶδες ἀπελευθερώσεως τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, καὶ ἂν ἡ νίκη δὲν φέρνει μαζί της τίς βάσεις μιᾶς παγκόσμιας ἀναδιοργανώσεως, συνενώνοντας τοὺς ἀνθρώπους σὲ ἕνα κοινὸ ἔργο πού κατευθύνεται ἀπὸ ἕνα τέτοιο ἰδεῶδες, ὁ πολιτισμὸς θὰ ἀποφύγει, βέβαια, τὸν παρόντα κίνδυνο τῆς καταστροφῆς, ἀλλὰ θὰ τὸν ἀποφύγει μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ μπεῖ σὲ μίαν περίοδο Χάους, ὅπου, ἀφοῦ θὰ ἔχει νικῆσει τὸν φασισμὸ καὶ τὸν ναζισμὸ, θὰ κινδυνεύει νὰ νικηθεῖ ἠθικὰ ἀπὸ τὰ ὑποκατάστατά τους»⁶.**

Εἶναι ἐπίσης ὅμως ἀλήθεια, ὅτι ὁ πόλεμος αὐτὸς -ἀνεξάρτητα ἀπὸ τίς ἐπιδιώξεις τῶν ἡγετῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων- συνεκλόνησε τίς συνειδήσεις σημαντικοῦ ποσοστοῦ ἀπλῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος καὶ ἐδημιούργησε τίς προϋποθέσεις γιὰ μίαν στροφή πρὸς τίς πνευματικὲς ἀξίες, πού εἶχαν μέχρι τότε περιφρονῆσει. «**Ὁ πόλεμος ἐκεῖνος -σημειώνει ὁ Ἀλέξ. Τσιριντάνης- εἶχε γεμίσει τὴν Εὐρώπη μὲ ἐρείπια καὶ αὐτὰ τὰ ἐρείπια ἦσαν καὶ συντρίμια τῆς οἰήσεως πού εἶχε καταλάβει τὸν ἄνθρωπο ὡς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ τοῦ ἐκάρφωνα τὸ βλέμμα στὶς ἐπιτυχίες τῆς ἐπιστήμης του, στὴν πρόοδό του γενικὰ καὶ ἔτσι τὸν ἐμπόδιζε νὰ ἀτενίσει πρὸς τὸν Οὐρανό. Ὅταν ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ἐτελείωσε, ἀπὸ τὰ ἐρείπια ἐβγαίνει πιά ἕνας ἄνθρωπος ταπεινωμένος, πρόθυμος νὰ ὀδηγηθεῖ ἀπὸ**

τὸ χριστιανικὸ μήνυμα γιὰ νὰ ξαναχτίσει τὸν πολιτισμὸ του, αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν ὑπόστασή του»⁷. Καὶ αὐτὴ ἡ διάθεση γιὰ πνευματικὴ χειραγωγία ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ πίστη δὲν ἦταν μόνον προῖον ἀπογοητεύσεως καὶ ἀναζητήσεων, ἦταν συνάμα καὶ ἐπιταγὴ τῶν δεκάδων ἑκατομμυρίων ἀνθρωπίνων θυμάτων ποὺ ἔχυσαν τὸ αἷμα τους γιὰ τὴν ἐλευθερία, τὴν δικαιοσύνη καὶ τὸν γνήσιο πολιτισμὸ, ἀξίες ποὺ δὲν ἐπιδέχονται παραχάραξη καὶ κατῆλευση καὶ μεγαλοστομίες χωρὶς ἀντίκρουσμα, ποὺ κάποτε ὅμως πρέπει νὰ γίνουν χειροπιαστὴ πραγματικότητά.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ αὐτὸ ἀπαιτεῖται ἓνας ἄλλου εἶδους ἀγώνας, μία πάλι ἐσωτερικὴ πολέμωντας τὸν ἐχθρὸ μέσα μας. Διότι οἱ πρόσκαιρες ἐξωτερικὲς νίκες κατὰ βαρβάρων δὲν πρέπει νὰ μᾶς παρασύρουν στὸν ἐγωισμὸ ἢ τὴν θριαμβολογία, στὴν ἀντίδραση ἢ στὴν ἀμεριμνησία. Καμμιά νίκη δὲν θὰ εἶναι ὀριστικὴ ἐὰν δὲν νικήσουμε τὸν ἐχθρὸ μέσα μας, ἂν δε γίνουμε θαρραλέοι Χριστιανοί, ἂν δὲν ἀλλάξουμε μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς ἀληθινᾶ χριστιανικῆς δημοκρατίας τὸν τρόπο τῆς ζωῆς μας, ἂν δὲν ἐπιχειρήσουμε ἔστω νὰ τὸν ἀλλάξουμε, ἂν δὲν κάνουμε τὸ πρῶτο τουλάχιστον δῆμα.

Ε'

Καὶ τὸ σωτήριο καὶ ἀποφασιστικὸ αὐτὸ δῆμα -στὸν βαθμὸ ποὺ ἐπέβαλαν τὰ πράγματα- δὲν ἔγινε. «Ἐγιναν βέβαια πολλὰ καὶ ἀξιόλογα καὶ ἐνθαρρυντικά, ὅμως τὸ μεγάλο, τὸ ἡγετικὸ, ἢ πνευματικὴ ἡγεμονικὴ χειρονομία ἔλειψε. Βλέποντας τί ἔγινε -γράφει ὁ Α. Τσιριντάνης τὸν Νοέμβριο τοῦ 1954- ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ πλευρὰ στὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα ἀναλογίζομαι τὸν στίχο τοῦ Βερίτη μας γιὰ τὸν προχριστιανικὸ πολιτισμὸ: «ἦταν φῶτα χίλια φῶτα, μὰ δὲν ἦταν τὸ φῶς». Καὶ μὲ θλίψη ἀμετρηθὰ πῶ πῶς ὁ στίχος τοῦτος ἐφαρμόζεται καὶ γιὰ ὅ,τι τῆς γενιᾶς μας ὁ Χριστιανισμὸς παρουσίασε στὸν

σύγχρονο ἄνθρωπο. Σπουδαῖες προσπάθειες, λαμπρὰ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ παραδείγματα φωτεινὰ βέβαια, ἰδίως ἀπὸ τὴν ὑπέροχη ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, μὰ τὸ γενικὸ, τὸ μεγάλο, τὸ ὀδηγητικὸ δῆμα, ποὺ θὰ ἐφέρνη τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο στὸ «φῶς τὸ ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» αὐτὸ ἔλειψε. Ὁ Χριστιανισμὸς μας -δηλ. τούτῃ ἡ χριστιανικὴ γενεά- ἀφῆσε ἀχρησιμοποίητὴ τὴν μοναδικὴν εὐκαιρία»⁸.

Ἔτσι, μαζὶ μὲ τίς μεγάλες ἀνατρεπτικὲς δυνάμεις ποὺ ἐξαπολύθηκαν κατὰ τοῦ ἠθικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων, ὁ αἰώνας μας παρέδωσε στὰ χέρια μας -καὶ ἐφέτος εἶναι ἡ πεντηκοστὴ θλιβερὴ ἐπέτειος τῆς χρήσεως τῆς ἀτομικῆς βόμβας στὴν Χιροσίμα καὶ Ναγκασάκι- καὶ τὸ κλειδί, ποὺ μπορεῖ νὰ ἐξαπολύσει τίς πιὸ ἀνατρεπτικὲς δυνάμεις στὴν ἴδια τὴν σύσταση τῆς γῆς καὶ στὴν βιολογικὴ ὑπαρξή μας, μὲ συνέπεια στὴν πεντηκονταετία, ποὺ διέρρευσε, νὰ ζεῖ ἡ ἀνθρωπότητα μὲ τὸν ἐφιάλτη τοῦ πυρηνικοῦ ὀλέθρου. Καὶ οἱ σχετικὰ πρόσφατες ἐλπίδες, ποὺ γεννήθηκαν μὲ τὸ τέλος τοῦ λεγομένου ψυχροῦ πολέμου ἄρχισαν νὰ ξεθωριάσουν μὲ τίς περιορισμένες σὲ ἔκταση ἀλλὰ ὄχι μειωμένες σὲ σκληρότητα τοπικὲς συγκρούσεις καὶ τὴν μεροληπτικὴ τακτικὴ τῶν μεγάλων δυνάμεων. Καὶ τὴν μεροληπτικὴ τακτικὴ τῶν μεγάλων δυνάμεων χάριν ἰδιοτελῶν σκοπιμοτήτων τὴν ἔχει γνωρίσει καὶ τὸ ἔθνος μας εἰς βάρος τοῦ ἀλύτρωτου Ἑλληνισμοῦ στὴν Βόρειο Κύπρο καὶ τὴν Βόρειο Ἡπειρο, τὴν Ἰμβρο καὶ τὴν Τένεδο.

Καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι δύο μεγάλοι πόλεμοι κερδήθηκαν ἐν ὀνόματι τῆς δημοκρατίας μὲ κύριο ὄπλο ὅτι κάτι θὰ ἀλλάξει ριζικά. Καὶ τίς δύο φορὲς ἡ ἐλπίδα (ἦταν ἴσως μεγαλύτερη ἀπὸ ὅ,τι ἐπέτρεπαν οἱ διαστάσεις τῶν ἱστορικῶν δυνατοτήτων) διαφεύσθηκε.

Ἡ ὀρθολογικὴ φιλοσοφία καὶ οἱ ἰδεολογίες ποὺ ἐκπορεύθηκαν ἀπὸ αὐτὴν καλλιέργησαν ἀυταπάτες, ποὺ γρήγορα ἐφ-

τασε νά καταλήξουν στο αίματοκύλισμα, και θεβαίωνε τους ανθρώπους πώς ή καλοσύνη τῆς φύσεως και τῆς λογικῆς θά ἀρκοῦσε μόνη της γιά νά φθάσουμε στην πραγματοποίηση τῆς μεγάλης ὑποσχέσεως γιά εἰρήνη και γιά δικαιοσύνη.

Μία ἀλυσίδα διαψεύσεων, μέ τραγικές ἐν πολλοῖς συνέπειες, χαρακτηρίζει τήν παγκόσμια ἱστορία ἀπό τήν ἀυγή μέχρι τὸ λυκόφως τοῦ αἰῶνα πού διανύουμε. Αὐτή ή ἀλλεπάλληλη διάψευση τῶν ἐλπίδων σηματοδοτεῖ τήν χρεοκοπία τοῦ συγχρόνου κόσμου. «Μά θά ἀποτελοῦσε χειρότερη χρεοκοπία ή παραίτηση ἀπό αὐτήν τήν ἐλπίδα και ή πρόθεση νά τήν ξεριζώσουμε ἀπό τήν ψυχή τῶν ἀνθρώπων. Ἡ σκληρή πείρα μᾶς δίδαξε πώς ή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δέν πρόκειται νά πραγματοποιηθεῖ μέσα στα πλαίσια τῆς ἀνθρώπινης Ἱστορίας, συγχρόνως ὅμως ἔχουμε συνειδητοποιήσει τήν ἐξῆς ἀλήθεια πού εἶναι ἀποφασιστικῆς σημασίας: ὅτι ή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ πρέπει νά προετοιμαστεῖ, ὅσο και ἂν αὐτὸ ἀποτελεῖ ἓνα αἶνιγμα γιά τὸν ἄνθρωπο, μέσα ἀπό τις ὁδύνες τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας»⁹.

Τὸ ἔργο, λοιπόν, τῆς προετοιμασίας τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐπιτακτικὸ καθήκον τῶν πιστῶν στα τέλη τοῦ 20ου αἰῶνα και στην ἀυγή τῆς τρίτης χιλιετηρίδας, πού καλοῦνται νά στρατευθοῦν στὸν

ἀγῶνα γιά τὸν ὑψηλὸν αὐτὸν σκοπὸ. Και ή στράτευση αὐτή εἶναι ἐξόχως τιμητική, σὲ μιὰ προσπάθεια πού ή προοπτική της ἐκτείνεται στην αἰωνιότητα. Διότι «ή ἱστορία γράφεται ἀπό μάχες πού δέν περιέχονται σὲ κανενὸς στρατηγείου τὰ ἀνακοινωθέντα, μὰ οὔτε στῆς ἱστορίας τῆς ἴδιας τις σελίδες. Ἡ ἱστορία πολλές φορές ἀγνοεῖ τοὺς δημιουργοὺς της, πρόσωπα ἀφανῆ, γεγονότα μικρά. Ἰδέες, κινήσεις, και πρὸ πάντων μάχες τῶν ιδεῶν, ἀγῶνες, πού ἀγωνιστὲς εἴμαστε ὅλοι, χωρὶς ἴσως νά τὸ ξέρουμε»¹⁰.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

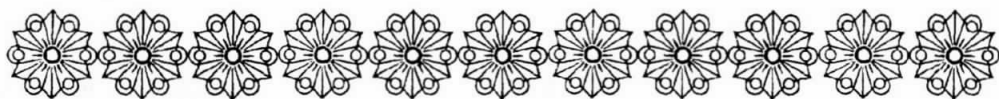
1. Παναγ. Κανελλοπούλου: «Ὁ εἰκοστὸς αἰῶνας» Ἀθήνα 1951 σελ. 1.
2. Παναγ. Κανελλοπούλου: «Ὁ εἰκοστὸς αἰῶνας» σελ. 75.
3. Αὐτόθι σελ. 85.
4. Σεραφεῖμ Παπακώστα: «Μεταξὺ τῶν δύο πολέμων 1925-1940» σελ. 277-8.
5. Jacques Maritain: «Χριστιανισμὸς και Δημοκρατία» σελ. 9.
6. Jacques Maritain: «Χριστιανισμὸς και Δημοκρατία» σελ. 7-8.
7. Ἀλεξ. Ν. Τσιριντάνη: «Γιά μιὰ πορεία με ἐπίγνωση», Ἀθήνα 1975, σελ. 127.
8. Ἀλεξ. Τσιριντάνη: «Ἀκτίνες» Τόμος ΙΖ' 1954, σελ. 436.
9. Jacques Maritain: «Χριστιανισμὸς και Δημοκρατία», σελ. 42.
10. Ἀλεξ. Τσιριντάνη: «Ἀκτίνες», Τόμος ΙΖ', 1954, σελ. 484.

ΑΠΟΣΠΑΣΗ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

*Καθημαγμένη πιλατεύουν τὴν «Εἰρήνην»
σὲ τρίτου ἀνάκριση βαθμοῦ βασανιστὲς
γιά νά βροῦν τὴν ἀληθινὴ ταυτότητά της.*

*Μὰ ἔντρομοι κοιτοῦν τ' ἀποτυπώματά της
πὼς ἀπαράλλαχτα τοῦ Μάρτυρα ὁμοιάζουν,
πὺ δυὸ χιλιάδες χρόνια πρὶν βασάνιζε ὁ Πιλάτος.*

ΕΛ. ΜΑΪΝΑΣ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ «ΡΑΨΩΔΙΑ 1940-1946»*

Μια μεγάλη μορφή της παγκόσμιας πνευματικής κοινωνίας, ο Γκαίτε, είχε κάμει την πολυσήμαντη διαπίστωση, σύμφωνα με την οποία: «Οι άνθρωποι παραμένουν δημιουργικοί όσο ζει μέσα τους η πίστη...».

Με τον λόγο αυτόν ο ποιητής του «Φάουστ» βοηθάει τη μυστική μας όραση να δει καλύτερα την διαχρονική καλλιτεχνική δημιουργία. Ίδιαίτερα την τέχνη του λήγοντος αιώνας. Και βαθύτερα την ποίηση (αυτή την τέχνη των τεχνών), την οποία υπηρέτησε με αράγιστη συνείδηση χρέους προς τον άνθρωπο και προς τον Θεάνθρωπο ο Στέφανος Μπολέτσης.

Εκείνη ή ξεχωριστή δημιουργική μορφή, που έθεσε την ιδιότυπη προσωπική σφραγίδα της στα ελληνικά γράμματα της ανήσυχης, άβεβαιης και, σε πολλά, εξόχως αίνιγματικής εποχής μας.

Ο Στέφανος Μπολέτσης αποχαιρέτησε τον κόσμο μας το 1973. Και, όμως, ως πνευματικός δημιουργός παραμένει ολοζώντανος ανάμεσά μας. Γεγονός που αποδεικνύεται από την συνεχώς διευρυόμενη απήχηση του έργου του.

Άλλα και ως ανθρώπινη παρουσία παραμένει το ίδιο ζωντανός στη μνήμη και στην καρδιά εκείνων που τον γνώρισαν από κοντά. Γνώρισαν, δηλαδή, μια

καλλιτεχνική φυσιογνωμία πλημμυρισμένη αξιοπρέπεια την οποία εξέπεμπε άβιαστα ή μορφή του. Μορφή επιβλητική που την παρουσιάζει με «είκαστική» αντίληψη γραφής, έκφραστική λιτότητα και ακρίβεια, σε ελάχιστες γραμμές, ο ποιητής Νίκος Τυπάλδος, φίλος του Στέφανου Μπολέτσου, για τον οποίο γράφει:

«Ήταν μαγεία και να τον βλέπεις και να τον άκους ν' απαγγέλει στίχους του. Ψηλός, λεπτός, άσκητικός-κυπαρίσσι. Μάτια μεγάλα, βαθυστόχαστα, μέτωπο πλατύ. Χειρονομίες έκφραστικές, όλο άθρότητα. Και μια φωνή σε βαθείς βελούδινους τόνους, συγκλονιστική -είχε, άλλωστε, σπουδάσει και σε Δραματική Σχολή. Σεμνός, άθρόυβος, με λογισμό, ελπίδα. Άγάπη πάντα. Άλλα και με μίαν άγρυπνη άγωνία μπροστά στο Αύριο της Ανθρωπότητας...».

Οι γραμμές αυτές που είναι γέννημα οξείας παρατήρησης, αγάπης και αντικειμενικότητας, αντιπροσωπεύουν μαρτυρία πολύτιμη. Και τούτο, γιατί αναβεβαιώνουν το συμπέρασμα όσων διαβάζουν Μπολέτση, ότι στην ανθρώπινη και την πνευματική του οντότητα υπήρχε πραγματική άρμονία.

Εκείνη ή μυστική άρμονία που έκτινάσσεται σαν άγνο φως από την εκ βάθρων ποιητική δημιουργία του. Δημιουργία πολύφωνη, κορύφωση της οποίας αποτελεί ή «Ραψωδία 1940-1946». Το ύψικορμο έργο, που προκαλεί μέσα μας αυτό που έχει υπονομηθεί πολύπλευρα στις ήμέρες μας: Τό συναίσθημα της έθνικης περηφάνειας.

* Τό κείμενο τούτο απέτέλεσε θέμα όμιλίας, κατά την πνευματικήν εκδήλωσιν ή όποία πραγματοποιήθηκε υπό της «Χριστιανικής Ένώσεως Ακτίων», την 19ην Οκτωβρίου 1994, στο πλαίσιο του έορτασμού για την Έθνικην Έπέτειο της ένδόξου ήμέρας του «ΟΧΙ»: 28ης Οκτωβρίου 1940.

Προτού εισδύσουμε, όμως, στο ποιητικό δάσος της «Ραψωδίας», αξίζει -νομίζουμε- να θυμηθούμε ορισμένα πραγματικά στοιχεία της πνευματικής ζωής και της αποφασιστικής στροφής του Μπολέτση προς τὸν Ἐσταυρωμένο Θεάνθρωπο.

Πρῶτο, ὁ Στέφανος Μπολέτσης ἄρχισε νὰ ὑπηρετεῖ τὴν τέχνη ἀπὸ τὸ 1928, μὲ συνεργασίες του στὸ Παράρτημα τῆς ἱστορικής, πιά, Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ «Πυρσοῦ», δίνοντας ἀπὸ τότε δείγματα ἑνὸς ρωμαλέου ταλέντου, ποῦ ἀκολουθοῦσε μιά, καλλιτεχνικά, ὀλοφάνερη ἀνοδικὴ πορεία.

Δεύτερο, ἡ ἀρχὴ τῆς ποιητικῆς πορείας του, ὅπως σημειώσαμε ἤδη, πραγματοποιήθηκε μὲν τὸ 1928, ἀλλὰ ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ του «Βραδυνὰ Φῶτα» ἐμφανίστηκε μετὰ δέκα χρόνια, τὸ 1938. Στὸ δεκάχρονο τοῦτο διάστημα πρέπει νὰ ἔγινε στὸν ψυχικὸ του κόσμο ἔντονη συνειδησιακὴ πάλη, γιὰ τὸ δρόμο ποῦ θὰ ἐπέλεγε ὀριστικὰ ὡς ποιητῆς, ὅπως διαφαίνεται ἀπ' τὸ πρῶτο καὶ τὸ τελευταῖο ἀπὸ τὰ ποιήματα τῶν «Βραδυνῶν Φώτων».

Καὶ ἐπιλογὴ στὴν περίπτωση τοῦ Μπολέτση σημαίνει τὴν «πολιτογράφηση» του στὸν πάντα νέο κόσμο, ποῦ ἔφερε μπροστὰ στὸ βλέμμα τῶν λογικῶν ὄντων Ἐκεῖνος ποῦ εἶπε τὸν μέγα λόγο: «**Ἐγὼ εἶμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ**». Μιὰ φράση ποῦ ἔστρεψε, καὶ στρέφει, τὴ σκέψη ἀναρίθμητων θνητῶν ἀπὸ τὴ σκόνη τῆς γῆς στὸν κόσμο τῶν ἄστρον.

Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπεδίωξε μὲ τὴν πνευματοφόρα καὶ ἐξανθρωπιστικὴ ποίησή του ὁ Στέφανος Μπολέτσης. Γεγονὸς ποῦ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ σύνολο τοῦ ἔργου του. Ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴ μεγαλοφάνταστη συλλογὴ του «Ἐπιστροφή». Εἰδικώτερα ἀπὸ τὸ ποίημά του «**Πάν' ἀπ' τὰ μάτια**», τὸ ὁποῖο μεταξὺ τῶν ἄλλων λέγει:

*«Πάν' ἀπ' τὸν πόνο,
πὲρ' ἀπ' τὰ δουδὰ
φαντάσματα τοῦ χτέος*

*καὶ τὶς θλιβὲς σκιᾶς
μὲ τὸ φρικτὸ «κατηγορῶ»,
ποῦ σκοτεινὸ γύρω σου ἔστησαν χορό.*

*Πάν' ἀπ' τὰ μάτια κι ἐφήμερα:
τ' ἀθύρματα τοῦ χτέος
καὶ τὰ πυροτεχνήματα τοῦ σήμερα.*

*Πάν' ἀπὸ τοὺς ἀνέμους,
τοὺς πολέμους,
τοὺς καιροὺς
τῶν μύριων ξύλινων σταυρῶν
καὶ τῶν ψυχῶν τῶν σκλαβωμένων.*

*Στὸ λυκανγὲς Ζωῆς θ' ἀπλώσουμε
φτερά.*

Γαλήνη,

Φῶς,

πρωτόγνωρη χαρὰ

*τ' ἄλγος τῆς παιδικῆς καρδιάς σου θ'
ἀπαλύνει.*

*Τὰ μάτια δάση θὰ τ' ἀφήσουμε, ὄλα,
στὴ γῆ.*

*Πανάλαφος ἐσύ, πανάλαφος κι ἐγὼ
στ' ἀφθαρτα, στὰ παντοτεινὰ θὰ σ'
ὀδηγῶ».*

Μὲ τὸ ποίημα τοῦτο γίνεται φανερό, ὅτι ὁ Μπολέτσης ἐξαγγέλλει μὲ παρηγοία τὴν ἀλύγιστη ἀπόφασή του νὰ κάμει κάτι σημαντικό. Δηλαδή, νὰ μεταμορφώσει τὴν ποίησή του σὲ ὄργανο ψυχικῆς λυτρώσεως τοῦ πολλαπλῶς δοκιμαζόμενου ἀνθρώπου, ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸν ἀναγεννητικὸ λόγο τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ στὴν ἀπόφασή του αὐτὴν, ὁ πάντα σεμνὸς ποιητῆς μας, ἔμεινε πιστὸς μέχρι θανάτου.

Ἐπὶ ἔτι ὅμως ὁ ἅγιος ἔρωτας τοῦ Μπολέτση πρὸς τὴν αἰώνια Ἑλλάδα, ποῦ ἐκδηλώνεται σὲ ὅλο τὸν ψυχοπνευματικὸ δυναμισμό του στὸ ἔργο του «Ραψωδία 1940-1946». Δημιούργημα πόνου, καλλιτεχνικοῦ μόχθου καὶ ἐξανθρωπιστικοῦ ὀράματος. Μὲ λίγα λόγια: Μιὰ δυναμικὴ ἐπι-

κολυρική σύνθεση, πού άνεβάξει ψηλά όλόκληρη την ποιητική προσφορά του. Καί παράλληλα προεκτείνει στο μέλλον την έκτυφλωτική λάμψη τών έλληνικών πολεμικών θριάμβων, αλλά και της τραγωδίας πού έπηκολούθησε.

Τούτο σημαίνει πώς ό Μπολέτσης μεταπλάθει σέ έργο γνήσιας τέχνης ένα πόλεμο πού ή Έλλάδα ποτέ δέν θέλησε. Καί, όμως, παρά την αύστηρή ούδετερότητά της, χτυπήθηκε και από τις δύο μεγαλύτερες εύρωπαϊκές πολεμικές δυνάμεις της έποχής: Τήν Γερμανία του Άδόλφου Χίτλερ και την Ίταλία του Μουσοσολίνι, ό όποίος κινήθηκε πρώτος έναντίον μας.

Είναι ό μοιραίος άνθρωπος, πού τό 1922 άποκάλυψε σέ έμπιστο σωματοφύλακά του, τό μεγάλο κρυφό του όραμα: «Πρίν πεθάνω, είπε, βλέπω να σχεδιάζεται πάνω στο γαλανό ιταλικό ουρανó μιá αναγεννώμενη αύτοκρατορία τών Καισάρων».

Μέρος της αύτοκρατορίας αύτης σχεδίαζε να άποτελέσει και ή ειρηνική Έλλάδα, την όποία ό υπερφίαλος άρχηγός του Φασισμού έβλεπε σαν εύκολο θήραμα. Καί την 28η Οκτωβρίου 1940, πλημμυρισμένος αύτοπεποίθηση κήρυξε τόν πόλεμο έναντίον της χώρας μας, έξαπολύοντας νύχτα άκόμη, τις άριστα έξοπλισμένες στρατιές πού είχε συγκεντρώσει στην Άλδανία, βέβαιος για κεραινοδόλα προέλασή τους μέχρι τών Άθηνών.

Αυτόματα όμως, όπως όλοι γνωρίζουμε, οι κάτοικοι της ελληνίδας γής, θυμήθηκαν τη φοβερή προσαγή, πού άνυψώνεται σαν πύρινη λόγχη από την «Ίλιάδα» του Όμήρου: «Είς οίωνός άριστος άμύνεσθαι περί πάτρης».

Προσαγή αιώνιου κύρους, πού ό στρατός μας την έκαμε πράξη στα Βορειοηπειρωτικά έδάφη, κουρελιάζοντας με την όρμη του τα αύτοκρατορικά όνειρα του Μουσοσολίνι. Ό άρχηγός του Φασισμού είχε πέσει στην παγίδα της ιστορίας. Καί ταπεινωμένος, πιά, αναγκάστη-

κε να ζητήσει τη βοήθεια της έως τότε άνίκητης Γερμανίας του Χίτλερ.

Η συνέχεια είναι γνωστή. Οι Έλληνες είπαν τό δεύτερο: «Όχι» τους, με μιá φωνή, με μιá καρδιά, άμυνόμενοι, έναντίον τών σιδηρόφρακτων στρατιών του Ναζισμού, με θάρρος πού κατέπληξε την ανθρωπότητα. Γεγονός τό όποιο ύποχρέωσε τόν ίδιο τόν Χίτλερ να πει λίγες φράσεις πού άποτελούν πραγματικό δοξολόγημα στην πολεμική άρετή τών Έλλήνων. Ύμνο από σκληρόν αντίπαλο, κατά τη διάρκεια όμιλίας του στο Ράιχσταγ 4 Μαΐου του 1941. Είπε ακριβώς:

«Η ιστορική δικαιοσύνη με ύποχρεώνει να διαπιστώσω, ότι από όλους τους αντιπάλους πού αντιμετώπισαμε, ό Έλληνα στρατιώτης ιδίως έπολέμησε με ύψιστο ήρωισμό και αύτοθυσία. Εσυνθηκολόγησε μόνον όταν ή έξακολούθηση της αντιστάσεως δέν ήτο πλέον δυνατή και δέν είχε κανένα λόγο».

Άκολούθησε, βέβαια, ή περιφρημη «Μάχη της Κρήτης». Άλλά και εκείνη έληξε εις βάρος τών συμμάχων, κυρίως λόγω της καθολικής ύπεροχής τών Γερμανών σέ άεροπορικές δυνάμεις. Έτσι, οι ένδοξες ελληνικές σημαίες διπλώθηκαν... Οι ίαχές τών θριάμβων έγιναν άνάμνηση και φώς μέσα στη νύχτα της Κατοχής πού άρχισε. Όλα όμως αυτά, μεγαλειώδη και τραγικά, άναζητούσαν την ποιητική προσωπικότητα, πού θα τα μεταμόρφωνε σέ τέχνη, σέ ιδέα, σέ ζωτικό φυλετικό όραμα.

Η ποιητική αύτη προσωπικότητα ήλθε από τό χώρο τών Χριστιανικών Γραμμάτων. Καί έννοούμε τόν χαρισματικό δουλευτή του στίχου, τόν Στέφανο Μπολέτση, χωρίς να ξεχνούμε τους όμοτέχνους του, πού άνέρχονται σέ δεκάδες, και οι όποιοι παρουσίασαν έργα άξια κάθε τιμής, από τις πρώτες, άκόμη, ήμέρες της φασιστικής επιθέσεως, ένθουσιάζοντας όλόκληρο τόν Έλληνισμό.

Άν όμως ό Μπολέτσης έκαμε κάτι άνάλογο, αλλά και συγχρόνως διαφορετι-

κό, τούτο όφείλεται στο γεγονός, ότι κατόρθωσε να δώσει μιὰ πολυσημαντη σύνθεση. Ένα μνημειώδες ποιητικό δημιούργημα, στίς σελίδες του όποίου παρακολουθοΰμε, όλα τὰ κατακλυσμικά γεγονότα που άκολουθήσαν τὸ «Όχι» τῆς 28ης Όκτωβρίου του Σαράντα.

Πρόκειται δέβαια γιά τήν «Ραψωδία 1940-1946», ό ποιητής τῆς όποίας ἦταν ἤδη έτοιμος γιά τήν οικοδόμηση ενός τέτοιου έργου. Καί κάνοντας πράξη τόν ώραίο λόγο βυζαντινού άσκητοΰ «*ύπάγω εἰς τήν ἔρημον τοῦ ἐπισκέψασθαι ἑαυτόν*», ἔκλεισε τήν πύλη τῆς ψυχῆς του στοὺς παραμορφωτικούς θορύβους τῆς σύγχρονης ζωῆς. Αυτόσυγκεντρώθηκε, κυριολεκτικά, στόν ἑλληνοκεντρικό ποιητικό σκοπό του, σμιλεΰοντας «*μέ στοχασμό καί μ' ὄνειρο*» (κατά τόν Σολωμό) τῆ «Ραψωδία 1940-1946», πού οἱ άνδροπρεπεῖς στίχοι τῆς άντηχοΰν μέσα μας σάν χάλκινος ἦχος. Άπόδειξη ἕνα μέρος ἀπό τὸ ποίημα «Όχι»:

«Φουντώνει τ' Όχι, «θεριέδει», γιγαντώνει.

Πάει καί πάει

μέ πέλας, μ' άνέμους, μέ ποτάμια.

Φλογέρα γίνεται στοῦ κάμπου τὰ καλάμια,

θυμῶν ὀρχήστρα πέρα,

στῆς Πίνδου τόν άέρα.

Πάει στίς κορφές τῶν ἑλατιῶν, μπαίνει στὰ δάση,

σ' άρχοντικά, σέ φτωχικά, σ' άγρούς καί στάνες.

Στίς πόλεις, στὰ χωριά,

τὸ διαλαοῦν χρυσόφωνες καμπάνες...».

Κατά τόν Μυριβήλη, «ό λογοτέχνης πού θά καταπιαστεῖ νά δώσει πλαστικά, μέσα σέ μιάν ώρισμένη λογοτεχνική μορφή, ἕνα τόσο πλατὺ καί πολυσύνθετο ιστορικό καί ψυχολογικό γεγονός (ὅπως ἡ Έλληνική Έποποιία τοῦ '40-'41, μαζί μέ τίς προεκτάσεις τῆς) δέν εἶναι άρκετό νά

εἶναι ἀπλῶς ἕνα μόριο τοῦ λαοῦ-ἥρωα. Πρέπει νά σταθεῖ ἱκανός νά γίνει ἡ συνισταμένη τῶν ἠθικῶν καί φυσικῶν δυνάμεων αὐτοῦ τοῦ λαοῦ μέσα στο ἔργο του...».

ΠΑΪΡΝΟΝΤΑΣ τῶρα ό σημερινός άνθρωπος τῆ «Ραψωδία 1940-1946» στὰ χέρια του διαπιστώνει πῶς ἐκεῖνος πού τήν ὑπογράφει ἦταν ό πεπρωμένος δημιουργός τῆς ποιητικῆς αὐτῆς σύνθεσης. Μιάς ἐπικολυρικῆς σύνθεσης, πού ἐμπνέεται ἀπό μιὰ συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, ἀλλ' ἀπευθύνεται στήν αἰωνιότητα, συνεχίζοντας μιάν ἑλληνική -ὄσο καί μοναδική- παράδοση αἰῶνων. Καί τούτο σημαίνει, ὅτι ἡ «Ραψωδία» τοῦ Μπολέτση ἀποτελεῖ ἔργο ὑψηλοῦ πνευματικοῦ καί καλλιτεχνικοῦ ἠθους, πού ἀνακαλεῖ στή σκέψη τοῦ Έλληνος άνθρώπου τόν πολυσημαντο λόγο τῆς πρώτης στροφῆς ἀπό τήν Έβδομη Ώδῆ τοῦ Άνδρέα Κάλδου:

«Σοβαρόν, ὑψηλόν

δῶσε τόνον, ᾧ Λύρα·

λάβε άστραπῆν, καί ἦθος

λάβε νοός, ἕμνοῦμεν

ένδοξον ἔργον».

Η μικρή, ἑδαφικῶς, Έλλάδα ὑπερασπίζοντας κατά τόν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο τήν ἔθνική μας καί τήν πανανθρώπινη ἔλευθερία, ἔκαμε ἕνα τόσο ἔνδοξο κατόρθωμα, ὥστε νά προκαλέσει πρωτάκουστους ἕμνους ἀπό φίλους καί ἔχθρους. Παράλληλα, πλημμύριζε τήν ψυχή τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς πατρώας γῆς μέ άκτινοβολοῦσα περηφάνεια.

Χαρακτηριστικός τῆς πραγματικότητας αὐτῆς εἶναι καί ό λακωνικός διάλογος, πού διέσωσε ό Σπύρος Μελάς (πολεμικός άνταποκριτής ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδας στο φλεγόμενο Έλληνο-ιταλικό Μέτωπο). Γράφει ό Μελάς:

«Μιά νύχτα στο Ἄλῆ-Μποστιδάνι, μιὰ χιονισμένη πλαγιά τοῦ 1220, μπροστά στήν Κλεισοῦρα, ρώτησα ἕνα άγράμματο φαντάρο:

-Γιατί πολεμάμε;

-Γιὰ τὴ δόξα -μου ἀποκρίθηκε ἀδί-
στακτα- γιὰ παράδειγμα στὸν
κόσμο».

Αὐτὴ τὴ δόξα, αὐτὸ τὸ παράδειγμα,
διασώζει γιὰ τὶς ἐπερχόμενες γενιὲς ὁ
Μπολέτοσης μὲ τὴ «Ραψωδία» του, ποὺ
θεμελιώθηκε σὲ αἷμα καρδιάς. Καὶ γράφ-
τηκε μὲ ὁδηγὸ τὴν πίστη, ὅτι πάνω ἀπ'
τοὺς Ἕλληνες ἦταν ἀπλωμένο τὸ χέρι τοῦ
δικαιοκρίτη Θεοῦ, καὶ στὸ πλευρό τους ἡ
Παναγία, ὅπως διασαλπίζει ὁ ραψωδὸς
στὸ ποίημά του «Ἡ Μεγαλόχαρη»:

«Φτάνουν μὲ τέρατα χαλύδωνα κι
ὄπλα βαριά,

τὴ γῆ τρανάζουν.

«Οὔτοι ἐν ἄρμασι καὶ οὔτοι ἐν ἵπ-
ποις,

ἡμεῖς δὲ ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίου
Θεοῦ...».

Καὶ ζοῦν ἐδῶ Θερμοπυλῶν κλέη καὶ
Σαλαμίνων.

Ζάλογκα, Ἀρκάδια, κι Ἀλαμάνες ξα-
ναζοῦν

στις ὄρες τὶς λαμπρὲς τῶν Σαμαρί-
νων.

Μ' ἀσπίδα μας τὴν πίστη
κι ὁδηγοὺς ἀγγέλους, μ' ὄψη ἀστρα-
πῆς

καὶ λευκοφόρους στρατηγοὺς
τῆς Ὑπερμάχου τ' ὄραμα ἀκολουθοῦ-
με

ὄρθοι, ἐνάντια στῶν μυριῶν τὰ τόξα·
κι ἡ Μεγαλόχαρη μᾶς ὁδηγεῖ
ἀπὸ τὴ μιά στὴν ἄλλη νίκη
ἀπὸ τὴ μιά στὴν ἄλλη δόξα».

Τὰ γεγονότα προβάλλουν ὀλοζώντα-
να στὴ «Ραψωδία 1940-1946» τοῦ Μπο-
λέτοση ποὺ χωρίζεται σὲ πέντε μέρη τὰ
ὁποῖα καταλήγουν σὲ ἀπόλυτη ἐνότητα:
«Προανάκρουσμα», «Πρώτη Σφραγίδα»,
«Δεύτερη Σφραγίδα», «Τρίτη καὶ Τέταρ-
τη Σφραγίδα» - τίτλοι ποὺ ἔχουν ληφθεῖ

ἀπὸ τὸ θεόπνευστο βιβλίον τῶν ἐσχάτων
καιρῶν; τὴν «Ἀποκάλυψη» τοῦ Ἰωάννου.
Καὶ ἡ «Ραψωδία» τελειώνει μὲ τὴν «Διε-
θνή τῆς Ἀγάπης». Τὸ ἐπιστέγασμα τοῦ
ἔργου ποὺ ἀνοίγει μπροστά μας νέους
ὁρίζοντες.

«Ραψωδία 1940-1946». Ἔργο μεγά-
λης πνοῆς τοῦ Μπολέτοση, ποὺ ἐκφράζει
καὶ τὸ πνεῦμα τῶν προγόνων, ἂν κρίνου-
με ἔστω καὶ μόνο ἀπὸ τὸ ποίημα «Στὶς
ἐπάλξεις», ὅπου ἡ φωνὴ τῶν παλαιότε-
ρων γενεῶν διακρίνεται μέσα στὴν κραυ-
γὴ τῶν πολεμιστῶν τῆς γενιᾶς τοῦ Σα-
ράντα, οἱ ὅποιοι προειδοποιοῦν τοὺς ἐπι-
δρομεῖς τοῦ Μουσολίνι:

«Τ' ἀστροπελέκια τῶν ὄπλων μας
βροντοῦν

καὶ τῶν σπαθιῶν οἱ ἀστραπὲς τυφλώ-
νουν.

Ποῦ πᾶτε;

Ἀπὸ δῶ πέρα δὲν περνᾶτε.

Κεῖ κάτω εἶν' ὁ Μαραθῶνας, τὰ
Ψαρά·

τὰ κόκκαλα τῆς Χάϊδως καὶ τῆς
Μόσχως,

τοῦ Διάκου, τῶν Τσαβέληδων καὶ τοῦ
Νικηταρά.

Στὴ γῆ μὲ τὰ καλλίγραμμα βουνά,
ποὺ διθυράμβους λέν οἱ ἀνέμοι,
δὲν περνᾶτε».

Καὶ πράγματι δὲν πέρασαν. Ἡ ἄγρυ-
πνη συνείδηση τοῦ Μπολέτοση διαισθάνε-
ται τὶς μελλοντικὲς συνέπειες τῶν ἑλληγι-
κῶν θριάμβων στὴν Ἀλβανία, κυρίως ὅσον
ἀφορᾷ στὴν ἀλλαγὴ τῆς πορείας τοῦ πο-
λέμου ὑπὲρ τῶν ἐλευθέρων λαῶν. Καὶ γρά-
φει ἓνα ποίημα ἐλπιδοφόρας προοπτικῆς
γιὰ ὅλους τοὺς Εὐρωπαίους ποὺ ζοῦν ὑπὸ
Χιτλερικὴ Κατοχή. Ποίημα ὑψηλῶν τό-
νων, ποὺ τὸ συναντοῦμε στὴν «Πρώτη
Σφραγίδα» τῆς «Ραψωδίας», μὲ τὸν τίτλο

«Φλόγες στὰ νέφη καὶ στὰ κύματα». Ποίημα ἐξαγγελτικό τῆς λύτρωσης πού τώρα πιά χαράζει στὸν ὀρίζοντα τῆς Ἱστορίας, σὰν κάποιος -ἔστω- ἀχνὸ χαμόγελο ἐαρινῆς αὐγῆς, καὶ ἐμπνέει τὸν Στέφανο Μπολέτση νὰ κραυγάζει:

*«Γεῖα καὶ χαρὰ τῆς Γῆς ἀδέλφια:
Γάλλοι, Ὀλλανδοί, Βέλγοι,
Τσεχοσλοβάκοι, Πολωνοί,
κάποτε θὰ ῥθει ἡ ὥρα.*

*Σάλπιγγες θ' ἀντηχοῦνε καὶ παιᾶνες
στὸ ἐξαίσιο φῶς τύμπανα θὰ κροτοῦν.
Σκλάβοι, ἐλεύθεροι πιά θὰ κοιτοῦν
τὸν ἥλιο.*

Χαρὰ καὶ λευτεριά τῆς Γῆς ἀδέλφια».

Τὸ κεφάλαιο «Δεύτερη Σφραγίδα» τῆς «Ραψωδίας» παίρνει τὸ βάρος θρησκευτικοῦ Μυστηρίου... Ἦταν Κυριακή, 6η Ἀπριλίου 1941, καὶ ὁ Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς Ἀθηνῶν μετέδιδε τὴν Θεία Λειτουργία. Κάποια στιγμή ἢ μετάδοση διακόπτεται ἀπότομα γιὰ νὰ ἀνακοινωθοῦν γεγονότα σημαντικά. Ἐκατομμύρια Ἕλληνες κρατοῦν τὴν ἀνάσα τους. Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἐκφωνητῆ ἀπλώνεται στοὺς αἰθέρες δυνατῆ καὶ συγκινημένη, μεταφέροντας παντοῦ τὴν εἶδηση, ὅτι ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Γ' Ράιχ εἶχε ἐπισκεφθεῖ τὸν Πρωθυπουργό, στὸν ὁποῖον ἐπέδωκε διακοίνωση τῆς Κυβερνήσεώς του. Ὁ Πρωθυπουργὸς «εἶχε ἀπαντήσῃ πὼς ἡ Ἑλλὰς θ' ἀντισταθεῖ». Ὅμως, ἡ Γερμανικὴ ἐπίθεση εἶχε ἀρχίσει ἕνα τέταρτο ἠωρίτερα ἀπὸ τὴν συνάντησή!...

Ὁ Στέφανος Μπολέτσης συμπορεύεται μὲ τὸ λαὸ μας στὸ δρόμο τοῦ νέου μαρτυρίου, ἀλλὰ καὶ τῆς δόξας. Ἐμπνέεται ἀπὸ καταστάσεις πραγματικές, ὅσο καὶ δραματικές, πού τὸν ὀδηγοῦν στὴ σύνθεση τῆς «Ραψωδίας 1940-1946». Καὶ ἀνερχόμενος (ἐθνικά, καλλιτεχνικά, ἀνθρώπινα) στὸ ὕψος τῶν ἱστορικῶν ἐκείνων

περιστάσεων, κερδίζει δίκαια τὸν τίτλο τοῦ ἐθνικοῦ ποιητῆ.

Ποιητῆ ικανότατου, ὁ ὁποῖος κατορθώνει νὰ συμπυκνώσει στὴ «Ραψωδία» του τὰ συνταρακτικὰ γεγονότα πού ἀκολούθησαν τὴ Γερμανικὴ ἐπίθεση καὶ τὰ καταξιώνει μὲ τὴν τέχνη του. Τέχνη ἢ ὁποῖα καταγράφει μὲ τὴν ἀρμόζουσα ἐκφραστικὴ λιτότητα μιὰν ἀκόμη σκληρότατη περιόδο ἐθνικῶν παθῶν, πού κατὰ τὴν ἐξέλιξή τους:

*«Μύριους θανάτους θὰ ἔχουμε ζήσει
πολλοὶ θὰ πέσουν μὰ κανεὶς δὲ θὰ
λυγίσει.*

*Μόνο οἱ ρυτίδες, οἱ οὐλές καὶ οἱ πληγές
μας*

θ' ἀφηγοῦνται

φλογῶν κι αἱμάτων ἱστορίες.

Κάτι ἱστορίες πού ποτὲ δὲ λησμονιοῦνται».

Ὁ Στέφανος Τοβάιχ, στὸ δοκίμιό του «Ἱστορία καὶ Ποίηση», ὑποστηρίζει ὅτι: «Ἡ ἱστορία δὲν ζεῖ ἀληθινὰ παρὰ ἐκεῖ ὅπου φτάνει σὲ κάποιον ποιητικὸ μεγαλεῖο. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ πιὸ ἀξιόλογο κατόρθωμα ἐνὸς λαοῦ εἶναι νὰ μεταμορφώσει ὅσο μπορεῖ περισσότερο τὴν ἐθνικὴ του ἱστορία σὲ ἱστορία παγκόσμια, τὸν ἰδιαιτέρο μῦθο του σὲ μῦθο παγκόσμιος». Γιατί «ἐκεῖνο πού ἔχει τελειωτικὰ σημασία εἶναι οἱ πνευματικὲς ἀξίες πού ἕνα ἔθνος μεταδίδει σ' ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα...».

Τὰ κατορθώνει αὐτὰ ὁ Στέφανος Μπολέτσης; Ὅσοι προσεγγίζουν προσεκτικὰ, καὶ μὲ καλὴ πίστη τὴν ποίηση τῆς «Ραψωδίας 1940-1946» ἀπαντοῦν καταφατικά. Καὶ αὐτοὶ γίνονται ἀπὸ μέρα σὲ μέρα περισσότεροι. Οἱ τέσσερις Σφραγίδες τοῦ ἔργου, σφραγίζονται μιὰ ἐποχὴ. Τὸ περιεχόμενο κλιμακούμενο ἐθνικά καὶ αἰσθητικά πρὸς τὰ ἄνω, συγκινεῖ ἠθικοπνευματικὰ κάθε ἀληθινὸν ἄνθρωπο, πού δὲν

ἔσθθησαν μέσα του οἱ αἰώνιες ἀξίες τῆς «λεβεντιάς, τῆς ἀνθρωπιᾶς, τῆς δόξας, τῆς πατριδάς...».

Ὁ Μπολέτσης, μὲ τὸ συγκεκριμένο ἔργο του, ἱκανοποιεῖ πολὺπλευρα κάθε (ἀντικειμενικῶς) σκεπτόμενο ἄνθρωπο, κάθε ἀληθινὰ φιλότεχνο, καὶ πάνω ἀπ' ὅλους τὸν Ἕλληνα, πού ἀκόμα καὶ στὴ σκοτεινὴ περίοδο τῆς Κατοχῆς, δὲν γονάτισε παρ' ὅλο πού πέθανε καθημερινὰ ἀπὸ τὴν ταπεινότητα, τὰ βόλια τῶν κατακτητῶν, τὸ μαρτύριο τῆς πείνας. Καὶ πού ὅλα αὐτὰ ὁ πλαστοουργὸς τῆς «Ραψωδίας» τὰ ζωντανεῦει μὲ ἄψογη τέχνη καὶ μὲ δημιουργήματα ὑψηλῆς δραματικῆς ἔντασης, ὅπως διαπιστώνουμε στὸ ποίημά του «Ραγιαδες»:

«Ἐνας Λατῖνος μὲ χαστούκισε.

Τὰ δόντια του, γελώντας, μού 'δειξε ἔνας Οὐνος.

*Κι ὡς πῆγαινα σκυφτός, κακὴ σκιά,
μ' ἀκολουθοῦσε ὁ σπιούνος.*

Ποῦ 'ναι τὰ δάκρυα;

Ποιὸς ραγιαῖς μπορεῖ νὰ κλάψει;

Ποιὸς μπορεῖ

σκλάβων ψυχῶν καημούς ν' ἀνιστορεῖ;...».

Ἀλήθεια, ποιὸς μπορεῖ; Μὰ ἀσφαλῶς ὁ γνήσιος καλλιτέχνης, καὶ ἰδιαίτερα ὁ ὀπαδὸς τοῦ Θεανθρώπου, πού αἰσθάνεται βαθύτερα ἀπὸ ἄλλους τὸν πόνο τοῦ ἀνθρώπου.

Στὴν προκειμένη περίπτωσι, αὐτὸς εἶναι ὁ Μπολέτσης, στὸν ὁποῖον ἡ ἀπάνθρωπη πραγματικότητα τῆς Κατοχῆς, ὑπαγορεύει ποιήματα πού ζωντανεῦν τὰ ἀναρίθμητα ἀτομικὰ καὶ συλλογικὰ δράματα τοῦ λαοῦ μας, σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ συνέπεια, καὶ στὴν Πρωτεύουσα, τὴν ἀλλοτινὴ «*ζαφειρόπετρα στῆς γῆς τὸ δαχτυλίδι*», κατὰ τὸν Παλαμᾶ. Πρωτεύουσα χτυπημένη πολὺτροπα ἀπ' τοὺς κατακτητῆς, πού τὴν εἶχαν μετατρέψει σὲ

κοιλιάδα θανάτου, ὅπως βλέπουμε στὸ ποίημα «Ἀθήνα 1942», ἕνα ἀπὸ τὰ περισσότερο ἀντιπροσωπευτικὰ τοῦ τραγικοῦ περιεχομένου τῆς «Ραψωδίας»:

*«Στὴν πόλη τοῦ ὄνειρου τώρα
πέφτουν οἱ ὥρες, σὰν τὰ φύλλα τὰ
ξερά,*

σὲ πράσινα-μαῦρα νερά

.....
Στὴν πόλη τούτη -τοῦ κακοῦ ὄνειρου-

σελήνη κι ἄστρο, πιά δὲ θγαίνει.

*Σὲ σκοτεινοὺς δρόμους ἀργά-ἀργά
βαδίζουν, πᾶνε κάτι πεθαμένοι.*

Σκιές παιδιῶν,

*φαντάσματα γερόντων, σκέλεθρα
νήπια πού δὲν προφτάξαν τὴ ζωή...*

*Στὴν πόλη τοῦ κακοῦ ὄνειρου, τώρα,
πέφτουν οἱ ὥρες, σὰν τὰ φύλλα τὰ
ξερά,*

σὲ πράσινα-σάλια νερά».

Ὁ Στέφανος Μπολέτσης εἶχε -ἐκτὸς τῶν ἄλλων- τρία οὐσιαστικὰ γνωρίσματα, πού βαραίνουν πράγματι στὴν πληρέστερη κατανόηση τῆς ὑπάρξεώς του ὡς ἀνθρώπου καὶ ὡς ποιητοῦ.

Τὸ πρῶτο εἶναι ἡ συνέπειά του, ὅπως ἀποδεικνύεται καὶ ἀπ' τὸ ὅτι ἔμεινε πιστὸς στὸν πνευματικὸ χῶρο ὅπου ἐπρόσφερε τὴν ποιητικὴ του δημιουργία. Δηλαδή, στὸ χῶρο τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἀκτίων». Καὶ τὸ γεγονός πού τὸν τιμᾶ ἰδιαίτερα εἶναι πῶς ἀφιέρωσε ὅλες του τίς δυνάμεις στὸν χῶρο αὐτό, μὲ χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμό, μέχρι τῆς ἐκδημίας του.

Τὸ δεύτερο εἶναι πῶς μέσα στὸν κυκλῶνα τῶν καλλιτεχνικῶν τάσεων τῆς ἐποχῆς μας, διαμόρφωσε μιὰ δική του τεχνοτροπία ἀποτελοῦσα συνδυασμὸ παραδοσιακῆς καὶ «μοντέρνας» ποίησης. Τεχνοτροπία ἀναντίρρητα προσωπικὴ, πού

του επέτρεψε να διατηρήσει άρμονία έκφρασης σε όλη την έκταση της δημιουργίας του. Έκφρασης αισθητικά άψογης (και σε πολλά εύρηματικής) που προσφέρει στον φιλότεχνο την πνευματική ικανοποίηση την όποια προσμένει από την άληθινή ποίηση. Κι αυτή η προσωπική τεχνολογία ταιριάζει απόλυτα με τα θέματα της άτομικης και της συλλογικής ζωής που τον ένέπνευσαν, με αποτέλεσμα να τα ύψώνει άνετα πάνω από τα κοινά καλλιτεχνικά μέτρα.

Τρίτο γνώρισμα της δημιουργικής του ιδιαιτερότητας είναι η μελλοντολογική διάσταση του όλου έργου του. Και είναι αυτή, άκριβώς, η μελλοντολογική διάσταση, που φωτίζει πολύπλευρα και αναδεικνύει το βαθύτερο νόημα, και το πνευματικό μήνυμα της «Ραψωδίας», η όποια τελειώνει με την ένότητα «ή Διεθνής της Αγάπης». Ποιητική ένότητα άπ' την όποια έκτινάσσεται ό βαθύπνοος όραματισμός του Μπολέτση για έναν μεταπολεμικό κόσμο χωρίς διαιρέσεις, σύνορα, ιδεολογικές και οικονομικές συγκρούσεις, καταστροφές, πείνα, θανάτους άδικους... έναν κόσμο όπου, πιά, δέν θα κυριαρχεί το πνεύμα του μίσους, αλλά το πνεύμα της Θείας αγάπης, και θα έπιτελούνται έργα ειρήνης, κάτω από το δλέμμα του Ίησού.

«Είδαμε, πάθαμε - μάθαμε τώρα... / Άς τὰ ξεχάσουμε / όπου και νάν' καινούργιος ήλιος βγαίνει. / Άκου: νέας ζωής όρθρος σημαίνει...», λέει το μήνυμα του Μπολέτση, που ύψώνεται συναρπαστικά ώραίο από το τελευταίο το κεφάλαιο της «Ραψωδίας 1940-1946», όπου ύπάρχει και το έκ βαθέων ποίημα «Έλθέτω ή Βασι-

λεία Σου», στο όποιο διαβάζουμε:

«Λαοί άγγέλων, τώρα,
στον άγώνα της σποράς
θα ξεκινούν άδελφωμένοι.
Σε κάμπους, δίχως κάγκελα συνόρων
με ύμνους κι άσματα, φαιδρούς άλλα-
λαγμούς.

Όλοι μαζί άγκαλιασμένοι έδω κάτω,
σε μάχες άλλες
μάχες ζωής κι όχι θανάτου
μάχες σποράς και μάχες θέρους,
μάχες χαράς».

Συνοψίζοντας θα σημειώναμε πώς ό Στέφανος Μπολέτσης επέλεξε έναν έξαιρετικά δύσκολο δρόμο γράφοντας την «Ραψωδία 1940-1946». Δηλαδή, επέλεξε να γίνει ποιητής-κήρυκας μεγάλων (θριαμβικών και τραγικών) ιστορικών ώρων του Έλληνισμού στον άπειρο χρόνο. Φορέας ιδεών ύψιστης σημασίας για την έθνική και την παγκόσμια ψυχή. Πραγματοποιός ούσιαστικής ποίησης διωμένης πνευματικότητας. Εκείνης της πνευματικότητας που έξασφαλίζει ή ζωντανή πίστη προς την Θεία μορφή του Έσταυρωμένου Λυτρωτού.

Και το γεγονός ότι, κατά την άποψη μας, ό Στέφανος Μπολέτσης άνήλθε, δικαιωματικά, στο βάθος των έθνικών μας ποιητών είναι γιατί, με την «Ραψωδία» του απέδειξε πώς ή Ελλάδα παραμένει και στην εποχή μας αυτή που ήταν πάντα: χώρα του μύθου.

ΣΤΕΛΙΟΣ Ι. ΑΡΤΕΜΑΚΗΣ

ΜΝΗΜΕΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ*

Είνα γενικῶς παραδεκτὸ πὼς τὰ μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα πὸν στάθηκαν καθοριστικὰ στὴν πορεία τῶν ἐθνῶν δὲν ὑπῆρξαν γεννήματα ὠρισμένων σύντομων χρονικῶν περιόδων, ἀλλὰ ἐπακόλουθα μακροχρόνιων διεργασιῶν στὸν πολιτικό, κοινωνικό καὶ στρατιωτικό τομέα. Ὁ μακεδονικός ἀγώνας (1904-1908) πὸν θεμελίωσε «ξανά» τὰ πανάρχαια δικαιώματά μας στὸν μακεδονικό χῶρο καὶ ἔσωσε τὴν τελευταία στιγμή τὴ Μακεδονία μας, δὲν ὑπῆρξε μιὰ ἐπανάσταση ἢ ἓνα πραξικόπημα. Μιὰ ὀλόκληρη σειρὰ ἀπὸ γεγονότα-κρίσεις τὸν συνδέει μὲ τὸ παρελθόν. Ἡ καθορισμένη σήμερα συμβατικά καὶ συμβολικά χρονικὴ περίοδος 1904-1908 εἶναι ἡ κορυφὴ ἑνὸς παγόδουνου, ἡ κορυφαία φάση μιᾶς μακραίωνης ἱστορικῆς ἐξέλιξης πὸν διαδραματιζόταν στὸ μακεδονικό χῶρο. Ἡ ἱστορία τῆς Μακεδονίας εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν ἱστορία τῆς ὑπόλοιπης Ἑλλάδας, σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκα τῆς, μορφὴ ἀπὸ τὴ μορφὴ τῆς.

Ἡ Μακεδονία εἶναι ἡ σπονδυλικὴ στήλη τοῦ Ἑλληνικοῦ χῶρου, εἶναι Ἑλλάδα «ἔστι μὲν οὖν Ἑλλάς καὶ ἡ Μακεδονία» (Στράβων), εἶναι κατὰ τὸν ἱστορικό Πολύβιο «τὸ πρόφραγμα» τῆς Ἑλλάδος καὶ εἶναι ἱστορικῶς διαπιστωμένο ὅτι ἀποτελεσε τὸ προπύργιο ἄμυνας τῆς φυλῆς μας ἐπὶ αἰῶνες. Γιὰ τὴν καλλίτερη κατανόηση τῆς ὕψης τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνα χρειάζεται νὰ θυμηθοῦμε μερικὲς πραγματικότητες.

* Γιὰ τὴν συμπλήρωση ἐνενήντα χρόνων ἀπὸ τὴν ἐναρξη τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνα (1904-1908) οἱ Χριστιανικὴ Ἐνωσὴ Ἐπιστημόνων καὶ Ἐκπαιδευτικῶν (ΧΕΕ-ΧΕΕΛ) ὀργάνωσαν εἰδικὴ συγκέντρωση κατὰ τὴν ὁποία ἀνεπτύχθη τὸ θέμα πὸν οἱ «Ἀκτίνες» παρουσιάζουν σὲ περίληψη.

Γενικά στοιχεία τοῦ Μακεδονικοῦ χῶρου

Εἶναι γνωστὸ πὼς μέχρι τοὺς Βαλκανικούς πολέμους (1912-13) ὡς Μακεδονία ἔθεωρεῖτο ἓνας γεωγραφικός χῶρος πὸν δὲν εἶχε ὑπόσταση ἐθνική. Οἱ διάφοροι μελετητὲς μὲ μικρὲς ἢ μεγαλύτερες ἀποκλίσεις θεωροῦν ὡς φυσικὰ σύνορα τοῦ μακεδονικοῦ χῶρου πρὸς βορρᾶ τὰ βουνὰ Στόμιο - Μπαμπούνα - Νότιες κλιτύες Σκάρδου - βόρειο ἄκρο Ἀχρίδος, πρὸς νότο Ὀλυμπος - Χάσια, πρὸς ἀνατολὰς Ροδόπη - ποταμὸς Νέστος καὶ πρὸς δυμάς, τὰ βουνὰ Κάμια - Ὀστροβίτσα - Γράμμος - βόρεια Πίνδος. Πιστεύουμε ὅμως πὼς πὸν κατανοητὴ καὶ ἐγγίζουσα στὴν πραγματικότητα εἶναι ἡ παραδοχὴ πὼς Μακεδονία ἦταν τὰ διλαέτια τοῦ Μοναστηρίου καὶ τῆς Θεσσαλονίκης ἐνῶ τὸ διλαέτι τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἦταν ἐκτὸς Μακεδονίας. Ὁ μακεδονικός χῶρος ἔχει μεγάλη στρατιωτικὴ ἀξία γι' αὐτὸ καὶ ἐπὶ αἰῶνες δέχθηκε τίς ἐπιθετικὲς βλέψεις γειτονικῶν καὶ μὴ λαῶν. Γιατὶ ὅλες οἱ ποτάμιες κοιλάδες τῆς (Ἀξιοῦ, Στρυμῶνα, Νέστου) κατευθύνονται ἀπὸ βορειοδυμάς πρὸς νοτιοανατολὰς καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀποτελοῦν τοὺς φυσικούς δρόμους γιὰ ὅλους τοὺς κατερχόμενους ἀπὸ τὸ Δούναβη καὶ τὴ Μεσευρῶπη πρὸς τὴ Μεσόγειο. Ἰδιαίτερη ἀξία, ἐξ ἄλλου, ἔχουν τὰ ὑψίπεδα τῆς Πελαγονίας καὶ τῆς λίμνης Ἀρνισσας ἀπὸ τὰ ὁποῖα εὐκόλα μποροῦν νὰ προσδληθοῦν τόσον ἡ ἐνδοχώρα τοῦ λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης ὅσον καὶ ἡ κύρια συγκοινωνιακὴ ἀρτηρία τῆς λεκάνης τοῦ Ἀξιοῦ.

Πληθυσμιακὰ πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι μέχρι τὸ 1878 (Συνθήκη Ἀγίου Στεφά-

νου) στο χώρο της Μακεδονίας, εντός φυσικά της ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, διαβιοῦσαν -ὡς Τούρκοι ὑπῆκοοι-, Ἕλληνες, Βούλγαροι, Σέρβοι, Τούρκοι (Γιουρῶκοι, Κόνιαροι, Κιρκάσιοι). Σλαῦοι, Βλάχοι, Ἑβραῖοι, Ἀρμένιοι, Γύφτοι καὶ Ντομέδες (Ἑβραῖοι ἐξισλαμισθέντες).

Βλέψεις ἄλλων λαῶν στὸν μακεδονικὸν ἄνω

Ἡ ἐπιθυμία βόρειων λαῶν νὰ κατέλθουν στὶς «θερμές» θάλασσες, στὸ Αἰγαῖο καὶ στὴ Μεσόγειο δημιούργησε τὸ λεγόμενον Ἀνατολικὸ ζήτημα. Κυρίως γι' αὐτὸ ὅμως ἐνδιαφέρθηκε ἡ Ρωσσία, ἡ ὁποία αἰσθανόμενη τὴν ἐπερχόμενη ἀποσάθρωση τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἤθελε ἐπίμονα διέξοδο πρὸς τὴ θάλασσα καταλαμβάνοντας τὶς νότιες περιοχὲς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ἡ Ρωσσία ἡγουμένη τῆς πανσλαυιστικῆς κίνησης (γεννήθηκε τὸ 1601 ἀπὸ τὸν Δαλματὸ Καθολικὸ ἱερέα Μάριο Ὁρμπίνι) καὶ ἀποβλέποντας νὰ μεταφέρει καὶ τὴν πρωτεύουσά της στὴν Κωνσταντινούπολη (Τσαριγκραντ) ὀργάνωσε τὸν πανσλαυιστικὸν σύνδεσμο μὲ γραμματέα καὶ ψυχὴν τοῦ τὸν Κόμητα Ἰγνάτιεφ, πού μὲ διπλωματικὴ κάλυψη τὴ θέσιν τοῦ Ρώσου πρεσβευτοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη, καθύβησε μετὰ τὸ 1860 τὶς τύχες τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, ἐπειδὴ ὅσες φορὲς ἡ Ρωσσία ἀποφάσισε νὰ λύσει μόνη της τὸ ἀνατολικὸ ζήτημα, θρῆκε ἀντιμέτωπες τὶς τότε Μεγάλαις Δυνάμεις (Ἀγγλία, Γαλλία καὶ κυρίως τὴν Αὐστρουγγαρία), ἀποφάσισε νὰ κινηθεῖ μέσῳ συγγενικῶν σλαυικῶν λαῶν (Βουλγάρων καὶ Σέρβων) καὶ ἰδίως τῶν Βουλγάρων πού χρωστοῦν τὴν ἐθνικὴν τους ὑπόστασιν τοῖς Ρώσοις. Δεδομένου ὅτι τόσο τὸ μικρὸ τότε κράτιδιο ἢ Βουλγαρία ὅσον καὶ τὰ ἄλλα σλαυικὰ κράτη ἢ φύλα μετεῖχαν ὅλα στὴν πανσλαυιστικὴν κίνηση, πού θὰ ἔβανε ἐν καιρῷ ὅλα τὰ σλαυικὰ κράτη σὲ ἓνα, κάθε μελλοντικὴ κατάκτηση σλαυικοῦ κράτους,

οὐσιαστικὰ ἦταν τῆς Ρωσσίας σὰν οὐσία καὶ δυνάμει ἡγήτριας τοῦ Πανσλαυισμοῦ.

Ὁ ρόλος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας

Ἡ Ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, πάντοτε, ἀλλὰ ἰδιαίτερα κατὰ τὴν τουρκοκρατία ὑπῆρξε ὁ κυριότερος φύλακας τῆς ἐθνικῆς ὑπαρξῆς τῶν λαῶν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία διαχώριζε τοὺς ὑπῆκοους της σὲ μωαμεθανοὺς καὶ χριστιανούς. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖο ἀσκούσε, βάσει προνομίων τῆς Πύλης, τὴ διοίκηση τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ δύναμις τοῦ Πατριάρχου ἦταν ἐμφανὴς καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν χριστιανικῶν λαῶν πρὸς τὸ πατριαρχεῖο ἀπεριόριστος. Ὅμως παρ' ὅλο πού τὸ πατριαρχεῖο διατηροῦσε τὴν ἐλληνικὴν καὶ βυζαντινὴν χροιά του οἱ κατὰ καιροὺς πατριάρχες δὲν δεχόντουσαν κανένα διαχωρισμὸν βασιζόμενο σὲ ἐθνικιστικὰ δεδομένα. Οἱ Ρῶσοι ὅμως θέλοντας νὰ δημιουργήσουν ἐθνικὴν συνείδησιν τοῖς Βουλγάρους, ἐπωφελήθηκαν ὠρισμένων λαθῶν τοῦ Πατριαρχείου καὶ πέτυχαν τὸ 1870 νὰ ἐκδοθεῖ φερμάνι ἀπὸ τὴν Πύλη μὲ τὸ ὅποιο ἰδρυόταν βουλγαρικὴ ἐκκλησία μὲ δικαιοδοσίαν ἀρχικὰ μὲν περιοχῆς πού ἀνήκαν στὴ σημερινὴ Βουλγαρία, ἀργότερα ὅμως, μὲ βάση τὸ 10ο ἄρθρον τοῦ φερμανίου, -πού προέβλεπε ὅτι μπορούσαν ἔπειτα ἀπὸ δημοψήφισμα κι' ἄλλες περιοχὲς νὰ προσέλθουν στὴν Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία ἀρκεῖ νὰ τὸ ἤθελαν τὰ 2/3 τοῦ πληθυσμοῦ -τὸ Ἐξαρχάτο μὲ τὴν μέθοδον τῆς σαλαμοποίησης πέτυχε νὰ ἀποσπάσει καὶ ἄλλες Μητροπόλεις καὶ Ἐπισκοπῆς ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο. Ἡ βουλγαρικὴ ἐκκλησία ἐπεδόθη σὲ σκληρὸ ἀγῶνα νὰ δημιουργήσει ἐθνικὴν βουλγαρικὴν συνείδησιν τοῖς ὀρθοδόξοις δίγλωσσους καὶ σὲ ὅσους μιλοῦσαν σλαυικὰ ἀλλὰ εἶχαν ἐλληνικὴν συνείδησιν. Ἦταν οἱ ἀποκαλούμενοι γρακομάνοι πού πλήρωσαν μὲ τὸ αἷμα τοὺς τὸν ἐλληνικὸν προσανατολισμὸν τους καὶ τὴν ἐλληνικὴν συνείδησίν τους. Μετὰ τὸν ἄτυχο

για μᾶς ἑλληνοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1897, ποὺ ἔδωσε ἀφορμὴ στοὺς Τούρκους νὰ προβοῦν σὲ ἀντίποινα πάνω στοὺς σκλαβωμένους Ἕλληνες, ἢ Βουλγαρικὴ ἐξαρχία δυστυχῶς κατάφερε ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ νὰ ἀσπασθεῖ τὸν βουλγαρισμό. Οὐδέποτε σὰν κράτος οἱ Ἕλληνες συνειδητοποιήσαμε ὅτι τὰ λάθη μας στοὺς ἀγῶνες μας μὲ τοὺς Τούρκους, τὰ πλήρωσαν περισσότερο καὶ μὲ τὴ ζωὴ τους οἱ ὄμηροι σ' αὐτοὺς συμπατριῶτες μας. Ἡ γενοκτονία τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου τὸ ἐπιβεβαιώνει...

Σήμερα πανθομολογεῖται πὼς ἡ μακεδονικὴ ἀπελευθερωτικὴ ἐξόρμησις πρέπει ἀσφαλῶς καὶ πρῶτιστα νὰ ἀποδοθεῖ στὴν Ἐκκλησία. Ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες προσφορὲς τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ γένος -καὶ εἶναι ἄπειρες οἱ προσφορὲς αὐτές- ποὺ ἀσφαλῶς θὰ πρέπει νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψη τους ὅσοι σήμερα συζητοῦν τὸν χωρισμὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ Κράτος. Μόνον ἀνιστόρητοι δὲν γνωρίζουν τὴν νομοτελειακὴ ἐπανάληψη τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ πόσο χρειάζεται τὴν Ἐκκλησία τὸ Γένος. Ἡ Ἐκκλησία «ἐκκένωσε ἑαυτήν» γιὰ νὰ σώσει τὸν Ἑλληνισμό, τὴ γλῶσσα, τὴ Θρησκεία, τὴν πολιτιστικὴ παράδοσις.

Ἦδη ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα ἡ Ἐκκλησία τοποθέτησε σὲ νευραλγικὲς Μητροπόλεις τοῦ μακεδονικοῦ χώρου ἐμπνευμένους καὶ μορφωμένους νέους Ἱεράρχες. Στὴν Καστοριά τοποθέτησε τὸν Γερμανὸ (Καραβαγγέλην), στὸ Μοναστήρι τὸν Ἰωακείμ (Φορόπουλον), στὴ Δράμα τὸν Χρυσόστομο (Καλαφάτη), τὸν μετέπειτα ἐθνομάρτυρα Σμύρνης, στὴν Κορυτσᾶ τὸν Φώτιο (Καλιπίδην), στὴ Χαλκιδικὴ τὸν Εἰρηναῖο (Παντελέοντα), στὸ Νευροκόπι τὸν Θεοδώρητο καὶ στὶς Σέρρες τὸν Κωνσταντῖνο (Μεγρέλι). Τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας στὶς δύσκολες ὥρες ἦταν θρησκευτικὸ, ἐθνικὸ καὶ κοινωνικόν. Ἄλλωστε ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ ἦταν ἡ μόνη ὀργανωμένη ζωὴ γιὰ τοὺς Ἕλληνες τῆς Μακεδο-

νίας. Μέσα σ' αὐτὴ διαφυλάχθηκε ἀκμαία ἢ ὀρθόδοξη πίστις, ἡ ἐθνικὴ συνείδησις καὶ ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα ὄχι μόνο τῶν Ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων ἀκόμη καὶ μετὰ τὴ δημιουργία τῆς βουλγαρικῆς ἐξαρχίας. Ἄλλο ἓνα στοιχεῖο ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψη τους ὅσοι θὰ κληθοῦν νὰ ψηφίσουν τὸ νέο συνταγματικὸ χάρτη τῆς χώρας.

Ὅταν ἄρχισε ὁ ἀγῶνας οἱ φωτισμένοι Ἱεράρχες, οἱ ταπεινοὶ παπάδες ἐπεδόθησαν περισσότερο στὸν ἱερὸ ἀγῶνα διάσωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐμψύχωναν τοὺς κατατρεγμένους ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Ὀθωμανοὺς, τοὺς περιδεεῖς καὶ μοιρολάτρες, τοὺς ἐπαναπάτριζαν ἀπὸ τὶς πόλεις, ὅπου εἶχαν καταφύγει στὰ χωριά των, παρεῖχαν πληροφορίες, χρήματα καὶ ὅ,τι χρῆσιμο στοὺς μακεδονομάχους ἐνῶ κατώρθωσαν νὰ προσεταιρισθοῦν καὶ καπεταναίους ἀπὸ τοὺς κομιτατζήδες ὅπως π.χ. τὸν καπετὰν Κόττα.

Οἱ Βούλγαροι ἔβλεπαν, καὶ πολὺ σωστὰ, στὸ πρόσωπο τοῦ κλήρου, τὸ μεγαλύτερο ἐμπόδιο στὴν πραγμάτωσις τῶν σκοπῶν τους. Καὶ ὁ κλήρος τὸ πλήρωσε ἀκριβὰ. Ὁ Κορυτσαῖς Φώτιος, ὁ Γρεβενῶν Αἰμιλιανός, ὁ Ἐλευθερουπόλεως Γερμανός καὶ ἑκατοντάδες παπάδες, δάσκαλοι, ψαλτάδες καὶ νεωκόροι ἀκόμη ἐσφάγησαν, τουφεκίσθησαν, σουβλίσθησαν. Ὁ κλήρος στάθηκε μπροστάρις στὸν μακεδονικὸ ἀγῶνα τότε καὶ μετὰ 90 χρόνια πάλι μπροστάρις σήμερα στὸ Μακεδονικόν.

Τὸ ἐξωτερικὸ καὶ ἐσωτερικὸ μας μέτωπο

Τοποθετώντας τὴν οὐσιαστικὴ ἔναρξι τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνα κατὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας (1870) πρέπει νὰ θυμηθοῦμε καὶ μερικὲς κρίσιμες γιὰ τὸν Ἑλληνισμό ἡμερομηνίες. Τὸ 1878 μὲ τὴν συντριβὴ τῶν Τούρκων στὸν Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο (1874-75) καὶ μὲ τὴν ὑπογραφεῖσα συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἱδρύεται ἡ Μεγάλῃ (golema) Βουλγα-

ρία, στην οποία περιέρχεται ολόκληρη σχεδόν ή σημερινή ελληνική Μακεδονία και ή σημερινή περιοχή τών Σκοπίων, πλην τής Θεσσαλονίκης και Χαλκιδικής. Τò Έλληνικό κράτος και ή Έκκλησία άντέδρασαν στα βουλγαρικά έπεκτατικά σχέδια με διαδήματα και διαμαρτυρίες στις Μεγάλες Δυνάμεις και με κορυφαία στρατιωτική εκδήλωση τήν επανάσταση τού 'Ολύμπου με έμπνευση τόν επίσκοπο Κίτρον (Κατερίνης) Νικόλαο και στρατιωτικό άρχηγό τόν από Χαλκιδικής λοχαγό Δουμπιώτη. Τò άδούλωτο μακεδονικό πνεύμα θαυματούργησε, αλλά ή επανάσταση πνίγηκε στο αίμα.

Εύτυχως ή συνθήκη τού 'Αγίου Στεφάνου διήρκεσε μόνο τρεις μήνες γιατί με τήν εφαρμογή της όχι μόνον παρεβλάπτοντο τά δίκαια τής Έλλάδος επί τής Μακεδονίας, αλλά με τή δημιουργία τής Μεγάλης Βουλγαρίας διέκοπταν και τή συνέχεια τού Έλληνισμού. 'Η Θράκη και ή Κωνσταντινούπολη ήταν πλέον εύκολοι λεία για τόν πανσλαβισμό. 'Ο έλιγμός τής Ρωσίας πρòς κατάληψη τής Κωνσταντινοπόλεως, μέσω ένòς δορυφόρου (Βουλγαρία) ήταν καταφανής. 'Ο πανέξυπνος και πανούργος κόμης Ίγνάτιεφ, ó γραμματέας και ψυχή τού Πανσλαβικού Συνδέσμου είχε πρòς στιγμήν θριαμβεύσει. Εύτυχως πού οι Μεγάλες Δυνάμεις με πρωτοστατούσα τήν 'Αγγλία, συγκάλεσαν στις 13/6/78 τò Βερολίνο Συνέδριο. Στο συνέδριο αυτό, εμφανίστηκε για πρώτη φορά τò Μακεδονικό ζήτημα σε ύψηλό διπλωματικό επίπεδο. "Αν και ó πρόεδρος τού συνεδρίου Γερμανός Καγκελλάριος Βίσμαρκ κατά τήν έναρξη τών εργασιών του είπε ότι σκοπός τού συνεδρίου ήταν «ή χειραφέτηση τών Χριστιανών τής Ανατολής», τήν 13/7/78, πού υπογράφηκε ή συνθήκη τού Βερολίνου, έλάχιστα παραχωρήθησαν σ' αυτούς. 'Η Έλλάδα ουσιαστικά δέν έλαβε τίποτε, πλην κάπως άόριστα άνοιγε ó δρόμος για ένσωμάτωση τής Θεσσαλίας και τής περιοχής τής 'Αρ-

τας πού συντελέσθηκε μετά τριετίαν (1881). "Όμως δημιουργήθηκε ή αυτόνομη Βουλγαρική ήγεμονία, υπό τήν επικυριαρχία τού Σουλτάνου αλλά τήν όργάνωση τού νέου κράτους ανάλαμβανε Ρωσική άποστολή. Συγχρόνως με τή Βουλγαρία, ή συνθήκη δημιουργούσε τήν 'Ανατολική Ρωμυλία (Βόρειος Θράκη) σαν αυτόνομη περιοχή κάτω από τήν διοικητική και στρατιωτική έξουσία τού Σουλτάνου. Παρ' όλη τήν άνατροπή τής συνθήκης τού 'Αγίου Στεφάνου, ή δημιουργία τής μεγάλης Βουλγαρίας συνεχώς κέντριζε τις ψυχές τών Βουλγάρων και τις σκέψεις τών Ρώσων πανσλαβιστών.

'Ετσι, δέν κατέστη μèn, με τή συνθήκη τού Βερολίνου, ή Μακεδονία βουλγαρική έπαρχία πλην ó βουλγαρικός και πανσλαβιστικός έπεκτατισμός θα εμφανιζόταν μετά έπτά χρόνια, στα όποια έγινε ή κατάλληλη προπαρασκευή, με τήν θρασύτατη και κατά καταπάτηση κάθε κανόνα διεθνούς δικαίου, προσάρτηση τής 'Ανατολικής Ρωμυλίας, με τήν όποία συνόρευε. Οι Μεγάλες Δυνάμεις έπαιζαν τά γνωστά τής μη έμπλοκής παιχνίδια -όρα συμπεριφορά σημερινών Μεγάλων Δυνάμεων μετά τήν κατάληψη και κατοχή τής Βόρειας Κύπρου- ένώ ή Βουλγαρία στρεφόταν στον συστηματικό εκβουλγαρισμό τής 'Ανατ. Ρωμυλίας, με τήν έξόντωση τού Έλληνικού πληθυσμού πού κυριαρχούσε τών Βουλγάρων και Τούρκων κυρίως στις πόλεις. "Όμως ή πραξικοπηματική κατάληψη τής 'Ανατ. Ρωμυλίας έπεισε όλους τούς Βαλκανικούς λαούς για τις βουλγαρικές προθέσεις στον Μακεδονικό χώρο. Και έτσι αρχίζει ó αγών δρόμου για τήν Μακεδονία. Μέχρι τότε τις Έλληνικές Κυβερνήσεις άπασχολούσε τò Κρητικό ζήτημα και για τò Μακεδονικό τηρούσαν στάση από άδιαφορη μέχρι «άψογο». 'Από τò 1885 και επί δεκαπέντε χρόνια οι Βούλγαροι κυριολεκτικά «άλώνιζαν» στον Μακεδονικό χώρο, έπωφελούμενοι και τής διαφθοράς και άποσάθρωσης τής τουρκικής

διοίκησης την οποία και εξαγόραζαν προκειμένου να ιδρύσουν νέες επισκοπές - εκδιώκοντας πατριαρχικούς Έπισκόπους-βουλγαρικά σχολεία. Πράκτορες του βουλγαρικού κράτους περιώδευαν στη Μακεδονία μοιράζοντας ύποσχέσεις, εξαπολύοντες απειλές και άσκούντες τρομοκρατία με θανάτωση επιλεγμένων προσώπων. Τα χρήματα του πανσλαβισμού έρχεαν άφθονα για να πείσουν τους Σλαύοφρωνες κατοίκους ότι ανήκουν στη βουλγαρική φυλή και ότι μοναδική έλπίδα να αποφύγουν την τουρκική καταπίεση ήταν η ένωση των με τη μητέρα Βουλγαρία. Στο μακεδονικό χώρο κινήθηκε και η Σερβική προπαγάνδα, καίτοι πληθυσμός που ανήκε στο Πατριαρχείο αλλά με Σερβική συνείδηση υπήρχε μόνο στα σημερινά σερβοβουλγαρικά σύνορα και εάν πάση περιπτώσει άνω της γραμμής Μοναστηρίου - Περγελέ - Στρωμνίτσας - Μελένικου. Στην πολύπαθη μακεδονική γη κινήθηκε και η Ρουμανική προπαγάνδα που προσπάθησε μέσω του Ρουμανομακεδονικού Κομιτάτου και του όργάνου της Άποστόλου Μαργαρίτη να προσεταιρισθεί τους "Έλληνες την ψυχήν Βλάχους. Ο Μαργαρίτης «ροκάνισε» εκατομμύρια λέϊ από το ρουμανικό προϋπολογισμό για να ιδρύσει ρουμανικά σχολεία, να χορηγήσει ύποτροφίες σε μαθητές των σχολείων του, να εξαγοράσει συνειδήσεις και να ιδρύσει -άνεπιτυχώς- ρουμανική εκκλησία στους κόλπους του Πατριαρχείου. Η όλη Ρουμανική προσπάθεια ελάχιστη έπιτυχία είχε και ο Μαργαρίτης εξεδιώχθη από τις Ρουμανικές υπηρεσίες. Οι Ρουμάνοι δέν θα έχαναν άσκοπα τα χρήματα και δέν θα διέκοπταν τις διπλωματικές σχέσεις με την Ελλάδα, εάν γνώριζαν π.χ. ένα υπόμνημα που έστειλαν οι Μοναστηριώτες -κατ' έξοχήν βλάχοι- προς την Γαλλική Κυβέρνηση τό 1903. «...λαλοῦμεν ἑλληνιστί, βλαχιστί, ἀλβανιστί, ἀλλά οὐδέν ἤττον ἐσμέν ἀπαντες Ἕλληνες καί οὐδενί ἐπιτρέπομεν νά ἀμφισβητῆ πρὸς ἡμᾶς τοῦτο».

Εἶναι εὐτύχημα ὅτι κατὰ τὴν πρώιμη περίοδο τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνα τὸ θέμα τῆς διάσωσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ἐπαναθεμελίωσης τῶν δικαιωμάτων του στὴ μακεδονικὴ γῆ ἀνέλαβε τὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία. Ἄλλωστε τὸ «*δυστυχῶς ἐπρωχέυσαμεν*», τοῦ 1893 ἀπεμάκρυνε κάθε ἰδέα οἰκονομικῆς ἐνίσχυσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸ κέντρο, γιὰ ἀντιπροπαγάνδα, ἴδρυση σχολείων, πληρωμὴ δασκάλων, πρακτόρων καὶ εξαγορὰ τῆς τουρκικῆς διοίκησης, πρᾶγμα ποῦ ἐπετύγχανε ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα μετὰ τὰ χρήματα τοῦ πανσλαβισμοῦ. Ἐπακολούθησε καὶ ὁ ἀτυχῆς Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897 μετὸν διεθνή ἐξευτελισμὸ μας, τὴ νέα οἰκονομικὴ κατάρρευση καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ μὴν δημιουργοῦμε θέματα στὶς ὁμορες χώρες (Ἡπειρος καὶ Μακεδονία) καὶ ἔτσι ἡ ἐπίσημος Ἑλλάς καὶ νὰ ἤθελε δέν μπορούσε πλέον νὰ ἐνισχύσει τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ Μακεδονία. Ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ὁμως εἶχε κάνει ἀπὸ καιρὸ τὸ θαῦμα της, στὸν πόλεμο τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς παιδείας. Μεγάλα ἐκπαιδευτικὰ κέντρα ἑλληνικῆς παιδείας λειτουργοῦσαν στὸ Μοναστήρι, τὴ Στρωμνίτσα, τὸ Γευγελή, τὸ Μελένικο, τὸ Τσοτύλι, τὰ Γραβενά, τὴ Σιάτιστα καὶ φυσικὰ στὶς παλιὰς βυζαντινές ἐστίες, τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὶς Σέρρες. Ἦδη ἀπὸ τὸ 1869 εἶχε ιδρυθεῖ στὴν Ἀθήνα ὁ «*Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων*» μετὰ στόχο τὴν ἐνίσχυση τῶν σχολείων στὴ Μακεδονία. Τὴν περίοδο 1890-1895 νέοι ἀξιωματικοὶ ποῦ ἀνησυχοῦσαν γιὰ τὴν πορεία τῶν ἐθνικῶν μας θεμάτων εἶχαν συμπήξει τὴν «*Ἐθνικὴ Ἐταιρεία*» ποῦ διενεργοῦσε ἐράνους, ἐνίσχυε ἐθνικοὺς συλλόγους, παρακολουθοῦσε τὴν ἐκπαίδευση τῶν ὑποδοῦλων καὶ ἀγόραζε ὄπλα καὶ πυρομαχικὰ γιὰ ἕναν ἀγῶνα ποῦ ὅλοι ἐβλεπαν νὰ ἐρχεται. Ἀκόμη υπήρχε τὸ μακεδονικὸ κομιτάτο μετὰ πρόεδρο τὸν δημοσιογράφου Δημήτρου Καλαποθάκη ποῦ ἐπέπρωτο νὰ βοηθηθεῖ ἀποφασιστικὰ τὸν

μακεδονικό αγώνα. Πά την θεωρητική και πνευματική υποστήριξη του αγώνα δημιουργήθηκε η Έταιρεία Έλληνισμός με τον Νεοκλή Καζάτζη, τον Π. Καρολίδη, τον Γ. Στρέϊτ και άλλους που με διαλέξεις στο έσωτερικό και κυρίως στο εξωτερικό θεμελιώναν τα ελληνικά δίκαια.

Ό Μακεδονικός αγώνας

Ένα γεγονός που έγινε αιτία να άφυπνισθεί και η επίσημος Έλλάς για τα συμβαίνοντα στη Μακεδονία ήταν το Ήλιντεν, ή επίθεση δηλαδή την 20-7-1903 (του Προφήτου Ήλιου) κατά του Κρούσοβου που έπυρπολήθη. Ήταν μία επανάσταση έμπνευσμένη από την ΕΜΕΟ (Έσωτερική Μακεδονική Έπαναστατική Οργάνωση) μιá βουλγαρική οργάνωση που απέβλεπε στην προσωρινή αυτόνομηση της Μακεδονίας και την έν συνεχεία ένσωμάτωσή της στη Βουλγαρία κατά το πρότυπο της Άνατ. Ρωμυλίας. Έξ παραλλήλου σώματα βουλγάρων κομιτατζήδων κατά τα χρόνια 1901, 1902, 1903 είχαν έντεινει τή δράση. Για τή δράση των κομιτατζήδων ή έκδοθείσα τὸ 1903 από τὸ Foreign Office «Κυανή Βίβλος» μεταξύ των άλλων γράφει: «*Αθῶν και άόπλων έκβιάεις. Άηστεία, δολοφονία άνδρων και γυναικῶν. Άνελεήμονα βασανιστήρια και κατακρουεργήσεις ιερέων, διδασκάλων, ιατρῶν, έμπρηστοι ναῶν. Άναρχική δυναμιτιδα έναντίον παντός φίλου της τάξεως και του νόμου. Καταστροφές περιουσιῶν χριστιανῶν όρθοδόξων αλλά και μουσουλμάνων. Γενική τρομοκρατία, πλημμύρα αίματος με σφαγές και άπαγωγές*». Οργανωμένες πάνοπλες ομάδες κομιτατζήδων αλλά και Βούλγαροι, ιερείς, διδάσκαλοι και άξιωματικοί περιέρχονταν τήν μακεδονική ύπαιθρο συγκέντρωναν τους τρομοκρατημένους χωρικούς στις πλατείες και τους έλεγαν να διακόψουν τις σχέσεις των με τὸ Πατριαρχείο, να προσέλθουν στην Έξαρχία, να στέλνουν τα παιδιά τους στα βουλγαρικά σχολεία, γιατί γρήγορα

θα κατέρρεε ή Όθωμανική Άυτοκρατορία και ή Βουλγαρία θα έφθανε μέχρι τὸ Αίγαίο.

Ή καταστροφή του Κρούσοβου και τα διαδραματιζόμενα καθημερινά στη Μακεδονία άνάγκασαν τὸν βασιλέα Γεώργιο Α΄ να μνησεί στὸν τότε πρωθυπουργό Δεληγιάννη: «*Τήν Κρήτη δέν ύπάρχει κίνδυνος να διεκδικήσει κανείς. Τήν Μακεδονία να κοιτάξετε. Διότι χωρίς αυτήν ή Έλλάς άδύνατον να ζήσει*». Τότε στάλθηκαν οι Άξ/κοι Άναστ. Παπούλας, Άλ. Κοντούλης, Παῦλος Μελάς και Γ. Κολοκοτρώνης, για να διαπιστώσουν τήν δυνατότητα δράσεως στην Μακεδονία. Ή όμόφωνη διαπίστωση των άξιωματικῶν ότι τὸ έντόπιο Έλληνικό στοιχείο έχει ήδη έξεγερθεί και χρειάζεται βοήθεια έμψυχη και υλική από τήν μητροπολιτική Έλλάδα, χρονολογεί τήν έναρξη του Μακεδονικού αγώνα. Έθελοντες από τα Σφακιά της Κρήτης και στη Μάνη. Άξιωματικοί μικρῶν βαθμῶν και ύπαξιωματικοί, έθελοντες άπ΄ όλη τήν Έλλάδα, έφθαναν κρυφά άτιμοπλοϊκῶς στο Βόλο, εκείθεν με κλειστό έμπορικό βαγόνι έφθαναν σιδηροδρομικῶς στην Καλαμπάκα, έξοπλίζοντο και με μύριες προφυλάξεις περνούσαν τα Έλληνοτουρκικά σύνορα στα Χάσια για να ένταχθουν στα άνταρτικά σώματα της Δυτ. Μακεδονίας. Παράλληλα τα Έλληνικά Προξενεία Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου, Σερρών, Καβάλας, έμπλουτίζονταν με Έλληνες άξιωματικούς, διαπιστευμένους ως γραμματείς. Άξιωματικοί του Έλληνικού στρατού διορίζονται ως δάσκαλοι, εργάζονται ως έμποροι, παραγγελιοδόχοι και άσφαλιστές. Τα μοναστήρια γίνονται κρύπτες των άρματωλῶν και κέντρα έφοδιασμού των άνταρτικῶν σωμάτων, και Ίεράρχες σαν τὸν Καστοριάς Γερμανό Καραβαγγέλη και άλλους που άναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο, έμψυχατές, χρηματοδότες και σύμβουλοι των Μακεδονομάχων, συμπαραστάτες του διωκόμενου Έλληνισμού και των γραικομά-

νων που πλήρωσαν περισσότερο από όλους την προσήλωσή τους στο Πατριαρχείο και τον Έλληνισμό.

Εἶχαν προηγηθεῖ πολλές «καταδρομές» μεμονωμένων ομάδων ἀξιωματικῶν (Μαζαράκη, Ἰούνιος 1903) καὶ ἐθέλοντῶν στὸν μακεδονικὸ χῶρο προτοῦ γίνει ἡ πρώτη ἀποστολὴ συγκροτημένου σώματος ὑπὸ τὸν Παῦλο Μελά (Μίκης Ζέζας). Ὁ Π. Μελάς πέρασε τὰ σύνορα τὰ τέλη Αὐγούστου 1904 καὶ ἔθεσε ὑπὸ τὶς διαταγές του τὶς ἐνοπλές ομάδες ντόπιων καὶ ἐθελοντῶν που ὑπηρετοῦσαν στὸ Βιλαέτι τοῦ Μοναστηριοῦ. Τὸ κύριο βάρος τῆς προσπάθειάς του στράφηκε στὸν ψυχολογικὸ καὶ ὀργανωτικὸ τομέα. Ἀποφεύγοντας συγκρούσεις με τοὺς Τούρκους ἐνήργησε σειρὰν ἐπιχειρήσεων σὲ σχισματικὰ χωρῖα ἀφενὸς γιὰ ἀντιπερισπασμὸ στοὺς βούλγαρους τρομοκράτες ἀφετέρου γιὰ νὰ ἐπαναφέρει στὸ Πατριαρχεῖο καὶ τὸν Ἕλληνισμό ὅσους εἶχαν προσχωρήσει στὴ βουλγαρικὴ παράταξη. Ὁργάνωσε ἀκόμη ομάδες αὐτοάμυνας, πληροφοριοδότες, διοικητικὴ μέριμνα καὶ ἐνοπλιη πολιτοφυλακὴ. Στὴ Στάτιστα τῆς Καστοριάς ὁ Π. Μελάς προδόθηκε, περιεκκλώθη ὁ καταυλισμὸς του καὶ ἐπιχειρήσας ἡρωικὴ ἔξοδο σκοτώθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὴν 13-10-1904. Ὁ θάνατός του συγκλόνισε τὴν ἀθηναϊκὴ κοινωνία τῆς ἐποχῆς καὶ εἶχε μὲ τὸν θάνατό του κατορθώσει νὰ κάνει τὴν ὑπόθεση τῆς Μακεδονίας ὑπόθεση τοῦ κάθε Ἕλληνα. Ὅπως ἦταν ἐπόμενο ὁ θάνατος τοῦ Π. Μελά συγκλόνισε καὶ ἐρέθισε συναδέλφους του ἀξιωματικούς νὰ δράσουν στὴ Μακεδονία. Οἱ Μακεδονομάχοι ἀπέφενγαν ὅπου μποροῦσαν τὴν ἐμπλοκὴ τους μὲ τοὺς Τούρκους, ἐνῶ ἐπέφεραν κτυπήματα στὶς συμμαρίες τοῦ Τσακαλάρωφ καὶ τοῦ Κλάσεφ. Ἀντίθετα ἔκαναν αἰσθητότατὴ τὴν παρουσία τους σ' ἓνα γάμο στὸ Ζελενίτσι (Σκλήθρο) ὅπου οἱ Κατεχάκης, Καουδῆς, Καραβίτης καὶ ἄλλοι σκότωσαν 47 κομιτατζῆδες καὶ πολῖτες, γεγονός που ἐπέσυρε μὲν τὴν δυ-

ομένη κριτικὴ τῶν προξένων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων που πῆγαν ἐπὶ τόπου ἀλλὰ ἔδειξε διεθνῶς ὅτι ὑπάρχει καὶ ἡ Ἑλλάδα που ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ Μακεδονία ὅπου εἶχε πανάρχαια δικαιώματα.

Τὸ 1904 πέρασε μὲ ἐπιτυχίες στὸν ὀργανωτικὸ τομέα καὶ ἀπογοήτευση στὸ στρατιωτικὸ, γιατί οἱ ντόπιοι ὀπλαρχηγοὶ ἦσαν ἄπειροί γι' αὐτὸν τὸν ἀνορθόδοξο πόλεμο. Οἱ Βούλγαροι κατάφεραν νὰ στρέψουν τὰ τουρκικὰ ἀποσπάσματα ἐναντίον τῶν Ἑλληνικῶν καὶ νὰ τὰ διαλύσουν. Ἀκόμα ἐκδηλώθηκε ἡ ἐγγενὴς ἀσθένεια τῆς Φυλῆς. Ἡ διχογνωμία μεταξὺ τοῦ Προξένου Θεσ/νίκης (Κορομηλᾶς) καὶ τοῦ Κομιτάτου τῶν Ἀθηνῶν γιὰ τὴ μορφή τοῦ ἀγῶνα. Τὸ 1905 προετοιμάσθηκαν στὴν Ἀθήνα νέα τμήματα μὲ ἀρχηγούς ἀξιωματικούς ὅπως ὁ Μαζαράκης καὶ Σπυρομήλιος, ὁ Μωραΐτης που εἶχαν ὑπηρετήσει στὸ προξενεῖο τῆς Θεσ/νίκης καὶ γνώριζαν τὴν κατάσταση. Ἐν τῷ μεταξὺ νέοι καπεταναῖοι Ἄγρας, Λίτσας, Κρόμπας, Γέρμας, Φούφας κι ἄλλοι ἐξ ἀξιωματικῶν καὶ ἰδιῶτες, ὅπως ὁ Κόττας, ὁ Γεωργίου, ὁ Νταλίτης, ὁ Μητρούσης, ὁ Κύρου καὶ ἄλλοι ἔλεγχαν τὶς περιοχὲς τῆς Δυτ. Μακεδονίας, τῶν Κορσετιῶν, τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας. Οἱ κομιτατζῆδες ἀντιμετώπισαν πλέον καλῶς ἐξοπλισμένα ἑλληνικὰ τμήματα ἀπὸ ἐντόπιους καὶ ἑλλαδίτες ἀξιωματικούς καὶ πολῖτες. Οἱ κύριες ἐπιχειρήσεις τοῦ 1905 ἦσαν ἀντιτρομοκρατικὲς ἐπιδρομὲς σὲ κατοικημένες περιοχὲς γιὰ τιμωρία καταδοτῶν, ἐκφοβισμό τῶν ἀντιπάλων καὶ τὴν ἐκτέλεση στελεχῶν τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου. Γιατί, στὶς πόλεις ἦταν μὲν ἀδιαφιλονίκητὴ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀλλὰ ἡ μὴ ὑπαρξὴ κατὰ τὸ παρελθὸν ἐνόπλων ἑλληνικῶν τμημάτων εἶχε ἐπιτρέψει στοὺς Βουλγάρους νὰ αὐξήσουν δυσανάλογα τὴν ἐπιρροή τους. Βεβαίως μάχες παρατάξεων καὶ ἐκ τοῦ συστάδην δὲν ἐγίνοντο ἐκτὸς ἂν ἐπιβαλόταν ὅπως στὴ λίμνη τῶν Πιαννιτσῶν ὅπου σ' ὀλό-

κληρη σχεδόν τη διάρκεια του αγώνα έλαβε χώραν ένας σκληρός άδυσώπητος πεζο-ναυτικός πόλεμος, σώμα με σώμα, από καλύδα σε καλύδα για την εξασφάλιση του έλέγχου της Κεντρικής Μακεδονίας.

Κατά τη 2η διετία του αγώνα τα ελληνικά σώματα που δρούσαν στη Μακεδονία ανέρχονταν σε δεκάδες καλά οργανωμένα, επανδρωμένα με αξιωματικούς και έμπειρους όπλαρχηγούς που ήλεγχαν απόλυτα τη νότια Μακεδονία. Συγχρόνως άρχισε μία οικονομική διείσδυση των Ελλήνων στις πόλεις, ένα ξεθάρρεμα του πληθυσμού που έκδηλωνόταν με πάνδημη συμμετοχή στις κηδείες των δολοφονημένων από τους Βουλγάρους και με τη διοργάνωση ομάδικών εκδρομών όπου γινόταν επίδειξη δυνάμεως του ελληνικού στοιχείου και άμοιβαία εμπύχωση αυτού. Περί τα μέσα του 1908 βρίσκουμε ελληνικά τμήματα έγκατεστημένα με έπιτυχή δράση στις περιοχές Πρεσπών - Περιστερίου - Μοριχόβου - Στρώμνιτσας. Αντίθετα στις περιοχές Καστοριάς - Φλώρινας - Έδεσσας, πεδιάδας και λίμνης Γιαννιτών και στις επαρχίες Σερρών και Δράμας ο αγώνας ήταν άμφίροπος. Στην περιοχή Κιλκίς και βόρεια αυτού κυριαρχούσαν οι Βούλγαροι.

Το τέλος του αγώνα

Στα μέσα του 1908 Τούρκοι άξιωματικοί, μη ανεχόμενοι πλέον την κατάρρευση του Όθωμανικού γοήτρου από τους υπόδουλους χριστιανούς ως και τις έπεμβάσεις ξένων δυνάμεων άνέτρεψαν την 10/7 το καθεστώς του Άβδούλ Χαμήτ. Ήταν το γνωστό κίνημα των Νεότουρκων. Η νέα κυβέρνηση ύποσχέθηκε νέο σύνταγμα με ίσονομία και ίσοπολιτεία και χορήγησε γενική άμνηστία. **Αυτό ήταν το τέλος του αγώνα.** Ο ένοπλος αγώνας δέν

είχε πλέον νόημα. Τα ένοπλα τμήματα παρέδωσαν τον όπλιισμό και ύποσχέθηκαν με πολιτικά μέσα να προωθήσουν τα εθνικά τους προγράμματα.

Σκηνές έθνικού παραληρήματος διαδραματίστηκαν κατά την έπιστροφή των αγωνιστών. Έτσι έληξε αυτός ο ιδιότυπος, σκληρός και άνορθόδοξος αγώνας. Οι μακεδονομάχοι με το αίμα των θεμελίωσαν βαθειά τα δικαιώματα του Έλληνισμού στο μακεδονικό χώρο. Η Μακεδονία είχε σωθεί από τη ολαυική άπειλή. Μπορεί να μίν έγινε Έλληνική, αλλά ο μακεδονικός έλληνισμός, έκτος από την οικονομική και πολιτιστική ύπεροχή, είχε άποκτήσει πολεμική έμπειρία και μαχητικό πατριωτικό φρόνημα που άποκτήθηκε στις συγκρούσεις με Τούρκους και Βουλγάρους. Το τελευταίο τόσο άπαραίτητο μετά τον άτυχο πόλεμο του 1897. Άκόμα σοβαρός άριθμός άξιωματικών και ύπαξιωματικών γνώρισαν τον έδαφικό χώρο και «έστησαν τις γέφυρες» όπου μετά τετραετίαν πέρασε ο Έλληνικός στρατός ως έλευθερωτής των πατρών έδαφών.

Ο Μακεδονικός αγώνας δέν έληξε το 1908 ούτε μετά τους πολέμους του 1912-13. "Όσο ύπάρχουν «μεγάλες ιδέες» σε γειτονικούς λαούς ή Μακεδονία θά κινδυνεύει. Τα δλέμματα του έθνους πρέπει να είναι στραμμένα στη Μακεδονία και τη Θράκη.

Τελειώνουμε με τις γνωστές φράσεις του Ίωνα Δραγούμη που πρέπει να ψελίξει κάθε Έλληνόπουλο:

«Νά ξέρετε πώς άν τρέξουμε να σώσουμε τη Μακεδονία, ή Μακεδονία θά μās σώσει.

“Αν τρέξουμε να σώσουμε τη Μακεδονία, έμεις θά σωθούμε».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΧ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΝ ΤΑΙΣ «ΔΙΑΤΡΙΒΑΙΣ» ΤΟΥ ΕΠΙΚΤΗΤΟΥ

Ἡ παλαιὰ ρῆσις τοῦ ἀποθανόντος κλασσικοῦ φιλολόγου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, Eduard Norden, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Διανόησις καὶ ἡ Χριστιανικὴ κοσμοθεωρία τυγχάνουν ἔννοια ἐν πολλοῖς ἀντιτιθέμενα καὶ ἀποκλείουσαι τὴν μεταξὺ αὐτῶν συμβίωσιν ἄπτετα πράγματι ἀληθείας· πλὴν ὅμως ἡ ἐνδελεχὴς μελέτη τῶν κειμένων τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐθεμελίω, κατὰ τινὰ τρόπον, τὴν νέαν Δογματικὴν, ἐπὶ τῆς ὁποίας, ὡς φαίνεται, ἐγένετο ἡ ἁρμονικὴ συνδιαλλαγὴ Ἑλληνικῆς καὶ Χριστιανικῆς Διανοήσεως. Ὁ Ἐπίκτητος (50-120 μ.Χ.) ὁ ἐξ Ἱερραπόλεως τῆς Φρυγίας ὀρμηθεὶς καὶ ἐγκατασταθεὶς βραδύτερον ἐν Νικοπόλει τῆς Ἡπείρου, ἔνθα θὰ ἰδρῦσθαι ἐκεῖ Σχολήν, ἐξ ἧς προῆλθον, ὡς γνωστὸν πλείστοι ὅσοι, ἐν οἷς καὶ ὁ γνωστὸς Ἀρριανός, ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ἀναβάσεως» τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅστις καὶ διέσωσε τὰ τοῦ Ἐπικτήτου, ἐξ οὗ διατηρήθησαν μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, δυστυχῶς μόνον τέσσαρα βιβλία ἐκ τῶν ἑννέα, τὰ ὁποῖα συμποσούμενα εἰς τὰς λεγομένας «Διατριβάς», ὡς καὶ τὸ γνωστὸν τοῖς πᾶσιν «Ἐγχειρίδιον», τὸ ὁποῖον μάλιστα διὰ τῆς ἀναγνώσεώς του ἐμποιεῖ καὶ ἐπιφέρει εἰς τὰς τεταραγμένας ἀνθρώπων ψυχὰς τὴν ἡρεμίαν καὶ τὴν γαλήνην.

Ἐν τοῖς κειμένοις τῶν «Διατριβῶν» ἐπικάθηται τὸ γνήσιον, οὕτως εἰπεῖν ἄρωμα τῆς Χριστιανικῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ δύναται ἀπεριφράστως νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἐπέβαλλε νέας θεωρήσεις εἰς τὰ στωϊκὰ δόγματα τοῦ Ἐπικτήτου. Κέντρον πολεμικῆς διὰ τὸν Ἐπίκτητον ἀπετέλεσε κυρίως ἡ ὁμὰς τῶν Ἐπικουρείων καὶ τῶν μετέπειτα ἀκαδημαϊκῶν διὰ τοὺς ὁποίους γράφει, ὅτι: «ἐκτέμνηται τὸ αἰδημον αὐτοῦ καὶ τὸ ἐντριπτικὸν καὶ τὸ λογικὸν οὐκ ἐκτέμνηται, ἀλλὰ ἀποτεθηρίωται». Ἐν συνεχείᾳ θὰ μνημονεύσωμεν ἐν κείμενον, τοῦ ἰδίου, τὸ ὁποῖον μάλιστα ἀπο-

πνεῖ λατρείαν πρὸς τὸν γεννήτορα καὶ Δομήτορα αὐτοῦ, τὸν Θεὸν καὶ θὰ ἡδύνατο κάλλιστα τοῦτο νὰ ἀποτελέσῃ μέρος «Χριστιανικοῦ ἀνθολογίου»: «Ἄς ἔλαβον (γράφει) ἀφορμὰς παρὰ σοῦ πρὸς τὸ αἰσθῆσθαι σου τῆς διοικήσεως καὶ ἀκολουθῆσαι αὐτῇ τούτων οὐκ ἡμέλησα· οὐ κατήσχυνά σε τὸ ἐμὸν μέρος... ὃ μὲν σὺ ἐγέννησας χάριν ἔχω ὧν ἔδωκας· ἐφ' ὅσον ἐρησάμην τοῖς σοῖς ἀρκεῖ μοι. Πάλιν αὐτὰ ἀπόλαβε καὶ κατὰταξον εἰς ἣν θέλεις χώραν. Σὰ γὰρ ἦν πάντα, σὺ μοι αὐτὰ δέδωκας»¹. Ὁ Ἐπίκτητος ἐν περιλήψει εὐχαριστεῖ διὰ τῶν ἀνωτέρω τὸν Θεόν, δι' ὅσα ἐξ αὐτοῦ ἔλαβε διὰ νὰ ἐννοήσῃ τὴν ὑπαρξίν του· εὐχαριστεῖ ἐπίσης διὰ τὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἔδωκε καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ τὴν παρουσίαν του εἰς τὸν κόσμον· πάντα ταῦτα τὰ ἐπιστρέφω, διότι εἶναι ἰδικὰ Σου, διότι Σὺ μοῦ τὰ ἔχεις δώσει καὶ κατὰταξε αὐτὰ, ὅπου ἡ χάρις Σου θελήσει.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἐπικτήτου ἐνεποίησε βαθυτάτην ἐντύπωσιν καὶ ἐκτίησεν φήμην ἀγαθὴν ἀλλὰ καὶ σεβασμὸν, τόσον εἰς τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἐπιγιγνομένους· ἐν ὀλίγαις λέξεσιν εἰς τὸν Ἐπίκτητον ὁ Χριστιανισμὸς «ἐνίκησε διὰ νίκης μεγάλης» τὴν στωϊκὴν αἴρεσιν καὶ εἰσήγαγε, θὰ ἡδύνατο νὰ λεχθῆ, τὴν λατρείαν διὰ τῆς προσευχῆς, ὡς ἀκόμη καὶ τὴν πίστιν εἰς τὸν Δημιουργὸν τοῦ παντός, τὸν κοσμοπλόκον Θεόν².

Α. Ν. ΖΟΥΜΠΟΣ

Καθηγητῆς τῆς Φιλοσοφίας
Ἄντεπ. Μέλος τῆς
Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

1. Διατρ. 4, 10, 14 καὶ 7, 6.

2. Ὁ Ἐπίκτητος ἐν Διατρ. 2, 9, 12 γίνεται ὁ εἰσηγητῆς, οὐχὶ τῆς ἀρνητικῆς θεολογίας, ἀλλὰ τῆς θετικῆς τοιαύτης καὶ γράφει: «Σὺ ἀπόπαγμα εἶ τοῦ Θεοῦ· ἔχει τι ἐν σεαυτῷ μέρος ἐκείνου. Τὸ οὖν ἄγνωεῖς σου τὴν συγγένειαν; Πῶς οὐκ οἶδας πόθεν ἐγήλυθας; Θεὸν περιφέρεῖς τάλας καὶ ἄγνωεῖς».

ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΗΡΑΚΛΗΣ

Ἑλληνικός -ἀρχαιοελληνικός γιά τήν ἀκρίβεια- εἶναι ὁ μῦθος τῶν Δώδεκα Ἐσθλων τοῦ Ἡρακλέους. Τόν θυμήθηκα, καθῶς ταξίδευνα μέ τό τραῖνο καί ἔβλεπα τοὺς σταθμοὺς τῶν ἐπαρχιακῶν μας πόλεων. Μεγάλοι (ἴσως περισσότερο ἀπό ὅσο χρειάζεται), ἀλλά ἄχαροι, βρώμικοι, ἐλεεινοί. Καμμιά σχέση μέ τὰ ὠραῖα πέτρινα οἰκοδομήματα πού χτίστηκαν, ὅταν ἔγιναν οἱ ἑλληνικοὶ σιδηρόδρομοι. Τότε, πού ἡ Ἑλλάδα ἦταν πολὺ πιὸ φτωχὴ καί ἀγωνιζόταν νὰ ἐπιδιώ-

σῆ. Ἀκόμα καί σήμερα, τὰ παλῆα αὐτὰ κτίρια διατηροῦν ὅλη τὴν ὁμορφιά τους καί ἀποτελοῦν χτυπητὴ ἀντίθεση μέ τὰ κακόγουστα κατασκευάσματα πού κόλλησε δίπλα τους ἡ ἔχτισε στὴ θέση τους, τὸ νεώτερο ἑλληνικὸ κράτος. Ὅπως καί οἱ ταιμεντένιες γέφυρες πού ἀντικατέστησαν τὰ παλῆα πέτρινα γεφύρια.

Ἀλλὰ καί τὰ κτίρια πού στεγάζουν τὶς δημόσιες ὑπηρεσίες μας δὲν εἶναι καλλίτερα. Τὰ παλαιότερα, ἐρειπωμένα. Τὰ καινούργια, ἀκολουθοῦν καὶ αὐτὰ γρήγορα τὸν ἴδιο δρόμο, καθῶς στὴν Ἑλλάδα (καὶ ἰδιαίτερα στὸ ἑλληνικὸ δημόσιο) εἶναι ἀγνωστὴ ἡ συντήρηση, ἡ καθαριότητα, ἡ τάξη. Βεβαίως, ὑπάρχουν καὶ καθαρίστριες καὶ συντηρητές. Πιά νὰ πληρώνονται.

Ἄν θέλετε νὰ δῆτε πανεπιστήμια, τὸ καλὸ πού οἶς θέλω, μὴν κυττάξετε στὴν Ἑλλάδα. Πηγαίνετε στὴν Εὐρώπη, στὴν Ἀσία, στὴν Ἀμερικὴ. Τὸ δικό μας χάλι δὲν θὰ τὸ βρῆτε πουθενά. Τοὺς γεμάτους μέ συνθήματα τοίχους, τὶς κακοποιημένες προτομὲς τῶν ἰδρυτῶν καὶ τῶν πανεπιστημιακῶν διδασκάλων, τὴ ρυπαρότητα πού κυριαρχεῖ παντοῦ.

Καὶ τί νὰ πῶ γιὰ τοὺς δρόμους καὶ τὰ πεζοδρόμια τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, μικρῶν καὶ μεγάλων. Οἱ δρόμοι, κίνδυνος γιὰ τὰ αὐτοκίνητα. Τὰ πεζοδρόμια, παγίδες γιὰ τοὺς πεζοὺς. Καὶ παντοῦ χαρτιά, ἀποτσιγάρα, ἄδειες πλαστικὲς μοπιτίλες καὶ κουτιά.

Καμμιά ἑλληνικὴ πόλη δὲν ἔχει λύσει τὸ πρόβλημα τῶν σκουπιδιῶν. Ἡ Ἀθήνα ὅμως, τὸ κλεινὸν μας ἄστυ, κατέχει τὰ σκῆπτρα. Ἐχει τὸ προνόμιο, μόνη ἀπὸ ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς πρωτεύουσες, νὰ μοστράρη κάθε μέρα τὰ σκουπίδια τῆς στοὺς δρόμους καὶ νὰ γεμίξη τὸν ἀέρα μέ τὴ δυσωδία τους. Μπροστὰ στὶς εἰσόδους τῶν πολυκατοικιῶν, ἔχουν ἀντικαταστήσει τὶς γαζίες, τὸ ἀγίόκλημα καὶ τὰ γιασεμιά, πού στόλιζαν ἄλλοτε τὶς αὐλόπορες τῶν ὁμορφων σπιτιῶν τῆς. Καὶ ἂν μεσολαβῆση κάποια ἀπεργία τῶν ὁδοκαθαριστῶν ἢ τῶν ἀπορριματοφόρων, κινδυνεύει ἡ πόλη ἀπὸ χολέρα.

Μιά ἀκόμη νότα τῆς σύγχρονης ζωῆς μας. Τὰ σπίτια τῆς σημερινῆς Ἀθήνας. Βρώμικες προσόψεις, γκρεμισμένοι σοβάδες, σκουριασμένα ἀνάγελλα στὰ μπαλκόνια. Καὶ παντοῦ συνθήματα, διαφημιστικὲς ἀφίσες, κομματικὴ προπαγάνδα καὶ χυδαιολογία.

Ἀκόμα καὶ τὰ ἀγάλματα πού στολίζουν τοὺς κήπους καὶ τὶς πλατείες, ἔχουν ὑποστῆ τὴν καταστροφικὴ μανία τῶν συμπολιτῶν μας. Μουτζουρωμένα, κακοποιημένα, ἀποτελοῦν ντροπὴ γιὰ τὸν τόπο μας. Καὶ εἶναι δυσδιάκριτα τὰ ὄρια τῆς εὐθύνης. Φταίει ὁ λαὸς πού δὲν τὰ σέβεται ἢ ἡ πολιτεία πού δὲν δίνει τὴν σωστὴ παιδεία στὸ λαὸ καὶ ἀνέχεται ἀδιάφορα αὐτὴ τὴν κατάσταση, μέσα σ' ἓνα κλίμα ὠχαδελφισμοῦ. Μιά νοοτροπία τοῦ «μπᾶτε σκύλοι ἀλέστε καὶ ἀλεστικά μὴ δώσετε», καθῶς οὔτε ἀστυνομικὴ ἐπιτήρηση ὑπάρχει οὔτε ποτὲ ἀκούστηκε νὰ ἐπιβάλλονται ποινὲς γιὰ ρύπανση τοῦ περιβάλλοντος.

Ἑλληνικός εἶναι ὁ μῦθος τῶν ἄσθλων τοῦ Ἡρακλέους. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ ἐκεῖνος τῆς κόπρου τοῦ Αὐγείου. Τότε, συνέπεσαν ἡ βούληση ἐνὸς βασιλῆα καὶ ἡ ἰκανότητα ἐνὸς ἥρωα καὶ κατωρθώθηκε τὸ ἀκατόρθωτο. Ἀπὸ αὐτὴ τὴ σύγχρονη κόπρου τῆς βρωμίας, τῆς κακογουστιᾶς καὶ τῆς ἐγκατάλειψης, ποῖος θὰ μᾶς ἀπαλλάξη;

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΟΗΕ: ΠΕΝΗΝΤΑ ΕΤΩΝ

Ο Όργανισμός Ήνωμένων Έθνών βρίσκεται εφέτος στην κρίσιμη ηλικία των πενήντα ετών. Την χρονιά αυτή κατά την οποία εορτάζεται το ιωβηλαίον του διεθνούς αυτού Όργανισμού από τις αναμενόμενες εξελίξεις προς ειρηνική διευθέτηση των διεθνών διαφορών, ιδιαίτερα στον χώρο της γειτονικής Γιουγκοσλαβίας, κρίνεται η αποτελεσματικότητά του. Όταν το 1945 δημιουργήθηκε ο ΟΗΕ για να σώσει τις έπερχόμενες γενεές από τη φρίκη ενός άλλου πολεμικού όλοκαυτώματος, οι νικητές του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου έπίστευαν, ότι ο καλύτερος τρόπος για να επιτύχουν τον σκοπό τους θα ήταν ένα Συμβούλιο Ασφαλείας, υπό τον δικόν τους έλεγχο. Τα ίδια τα μόνιμα μέλη τους, δηλαδή οι μεγάλες Δυνάμεις, θα εξόπλιζαν τις στρατιωτικές του δυνάμεις.

Όπως όμως έδειξαν τα πράγματα - με πρόσφατο κραναγαλέο παράδειγμα το Γιουγκοσλανικό δράμα- η αρχή αυτή της στρατιωτικής έπεμβάσεως των ισχυρών της γης για την αποκατάσταση της διεθνούς τάξεως δέν στερεΐται μεροληψίας και ιδιοτέλειας, με συνέπεια ή υποκρισία και ή ύστεροβουλία να χαρακτηρίζει τις ένεργειές τους.

Με τέτοιες διαπιστώσεις -και δέν είναι ή μοναδική στην ιστορία του ΟΗΕ- δέν μπορεί να γίνει λόγος ότι ο άπολογισμός για την πενηνταετία που έπερασε θα είναι ικανοποιητικός και εάν οι συνθήκες δέν μεταβληθούν και οι προβλέψεις για το μέλλον θα είναι δυσοίανες.

Την ίδια θλιβερή διαπίστωση, σχολιάζοντας τα γεγονότα της έποχής του, είχε κάνει το 1932 ο άείμνητος π. Σεραφείμ

Παπακώστας, όταν ο προκάτοχος του ΟΗΕ διεθνής όργανισμός, ή Κοινωνία των Έθνών, ήταν άνίκανος να προστατεύσει ένα από τα μέλη της, την Κίνα, από την άρπακτική διάθεση της μιλιταριστικής Ιαπωνίας. «Και αυτή ή Κοινωνία των Έθνών -έγραφε στο περιοδικό «ΖΩΗ»- άποδεικνύεται φιγούρα διακοσμήσεως, άνίκανος και να όμλήσει καν, όταν δέν έπιτρέπουν τα συμφέροντα των ισχυρών μελών της, άνίκανος να άντισταθή ένώπιον του άνομωτάτου νόμου του ισχυροτέρου. Και διά τουτο φυσικά κλίνει προς γήρας πρόωρον και θάνατον άδοξον. Έξ άλλου ή Διάσκεψις του Άφοπλισμού άτονεί καθ' έκάστην και άσφαλώς θα καταλήξει εις το μηδέν. Και διά να κορυφωθή ή άναίδεια και ή άναισχυντία με την όποίαν ο κακοϋργος και αίμοχαρης Μαιμωνάς -το χρημακυβερνά τον κόσμο, αί μεγαλύτεραι Δυνάμεις της Εύρώπης ένώ συζητούν δήθεν περι εΐρήνης και άφοπλισμού, πωλούν διαρκώς όπλα και πολεμοφόδια εις τους Ιάπωνας, τους Κινέζους, του έμπολέμου της Νοτίου Άμερικης...».

Η άνικανότης των διεθνών αυτών όργανισμών ΚΤΕ και ΟΗΕ, που δημιουργήθηκαν άντίστοιχα την έπομένη των δύο παγκοσμίων πολέμων του πρώτου ήμίσεως του είκοστου αίωνα για να περιφρουρήσουν την εΐρήνη, να έπιτελέσουν τον σκοπό της ιδρύσεώς των όφείλεται στο γεγονός ότι οι αρχές και ή δομή των έστηρίχθησαν στο πνεύμα του Διαφωτισμού, με ιερό κέντρο τον άνθρωπο, τον όρθό λόγο, δηλ. στο τίποτε της συμβατικής συναινέσεως, χωρίς την πνευματική θεμελίωση στην διδασκαλία και στο πνεύμα του Άρχηγού της Εΐρήνης, του Ήσου Χριστού, με συνέπεια να έξακολουθεΐ να ισχύει ή τρομερή

προφητεία: «**Σύντριμμα και ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν και ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν**»!

ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΗΣ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ ΤΩΝ ΗΠΙΑ

Στις 6 Σεπτεμβρίου συμπληρώθηκαν σαράντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία ὁ τουρκικὸς ὄχλος μὲ τὴν ὑποκίνηση καὶ τὴν ἀνοχή τοῦ ἐπίσημου τουρκικοῦ κράτους προέβη σὲ πρωτοφανεῖς βανδαλισμοὺς εἰς θάρος τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἀξιοματικῶν πού ὑπηρετοῦσαν στὸ συμμαχικὸ στρατηγεῖο στὴν Σμύρνη, γιὰ νὰ τοὺς ἐξαναγκάσουν νὰ ἀποχωρήσουν καὶ νὰ μὴ ἐπιστρέψουν πλέον.

Μὲ τὴν θλιθερὴ αὐτὴν ἐπέτειο ἀσχολήθηκε τὸν περασμένο Αὐγούστο ἡ Ἀμερικανικὴ Γερουσία καὶ ἀποτέλεσε εὐχάριστη ἐκπληξη τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὴν σχετικὴ συνεδρίαση αὐτῆς ἐλήφθη ἀπόφαση ὅπως θεωρηθεῖ ἡ 6η Σεπτεμβρίου 1955 ὡς ἡμέρα πένθους γιὰ τὸ πογκρόμ τῶν Τούρκων κατὰ τῆς ἐλληνικῆς ὁμογένειας, στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὴν Σμύρνη.

Ἐπὶ πλέον στὸ ψήφισμα αὐτὸ καλεῖται ἡ Τουρκία νὰ σεβαστεῖ τὶς διεθνεῖς συνθήκες, πού ἀφοροῦν στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ νὰ ἐπιτρέψει τὴν ἐπαναλειτουργία τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Δὲν γνωρίζουμε ποιά ἀπήχηση θὰ ἔχει αὐτὴ ἡ ἐπίσημη ἀμερικανικὴ πρωτοβουλία στὴν ἡγεσία τῆς Ἀγκυρας καὶ κατὰ πόσον ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις θὰ ἐξασκήσει τὴν ἐπιρροή της πρὸς συμμόρφωση τῆς Τουρκίας στὶς ὑποδείξεις αὐτές. Τὸ μέλλον θὰ δείξει ἐὰν αὐτὴ ἡ ἀμερικανικὴ ἐκκλήσις δὲν ἦταν ἀπλῶς μία πολιτικὴ χειρονομία ἀπέναντι στὴν κορυφὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀντίβαρον γιὰ τὴν φιλομουσουλμανικὴ στάση τῆς ὑπερατλαντικῆς ὑπερδυνάμεως στὸ βοσνιακὸ πρόβλημα ἢ μία προεκλογικὴ ψηφοθηρικὴ κίνηση ἀφορῶσα στοὺς ἐλληνικὲς καὶ ἐν γένει

ὀρθοδόξου καταγωγῆς πολῖτες τῶν ΗΠΙΑ ἐν ὄψει τῶν προεδρικῶν ἐκλογῶν κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

Πάντως ἀνεξαρτήτως τῶν ἐπιφυλάξεων αὐτῶν τὸ ψήφισμα αὐτὸ ἐνισχύει τὴν θέση τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ ἐξωεκκλησιαστικὲς καὶ μὴ ὀρθόδοξες κοσμικὲς ἐξουσίες ὁ οἰκουμενικὸς χαρακτήρας αὐτοῦ, διασκεδάζοντας ἔτσι τὴν τουρκικὴ θέση ὅτι ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἀπλῶς ὁ ἐπίσκοπος τῶν ὀλίγων χιλιάδων ἀπομεινάντων Ἑλλήνων στὴν Πόλη.

ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Στις 11 Ἰουλίου μεταξὺ τῶν ἄλλων βραβευθέντων ἀπὸ τὸ ἴδρυμα Ὁνᾶση ἦταν καὶ ἡ Γαλλίδα ἐλληνίστρια κ. Jacqueline de Romilly. Στὴν ἀντιφώνησή της κατὰ τὴν τελετὴ ἀπονομῆς σὲ αὐτὴν τοῦ βραβείου πολιτισμοῦ ἡ κ. de Romilly μεταξὺ τῶν ἄλλων εἶπε καὶ τὰ ἀκόλουθα:

«*Ὅλη μου ἡ ζωὴ ἀντιλοῦσε εὐτυχία ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἐπαφὴ μὲ τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Καὶ αἰσθάνομαι γι' αὐτὸ ἓνα χρέος ἀπέναντι στὴν χώρα σας. Καὶ νὰ πού ἡ Ἑλλάδα σήμερα μοῦ χαρίζει ἐπὶ πλέον τὸ πιὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ τὸ πιὸ ἐνδοξο δῶρο... Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὑπῆρξε μετὰ ὅλες μου τὶς δυνάμεις τὴν ἐλληνικὴ παιδεία. Ἀλλὰ παρ' ὅλον πού ἀγαπῶ τὴν Ἑλλάδα δὲν τὸ ἔκανα ἀπὸ ἀγάπη πρὸς αὐτήν: ὑπηρετοῦσα τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθεια. Γιατί εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητο, αὐτὰ πού συνέβησαν ἐδῶ πρὶν ἀπὸ εἴκοσι πέντε αἰῶνες, ἔχουν ἐπακόλουθα πού διαρκοῦν ἀκόμη καὶ πού ἡ ἐπιρροή τους παραμένει οὐσιαστικὴ γιὰ τὸ σημερινὸ μας κόσμο». Στὴ συνέχεια ἡ κ. de Romilly προσέθεσε ὅτι, αὐτὴ ἡ οἰκοδομητικὴ ἐπιρροὴ τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν στὸν σύγχρονο κόσμο ἀπομειοῦται ἐξ αἰτίας ἐνὸς ρηχοῦ ρεαλισμοῦ καὶ ἐνὸς δῆθεν ἄμεσου ὠφελιμιμοῦ. «*Ζαλισμένοι, τονίζει ἡ ἴδια, ἀπὸ τὶς ἀνακαλύψεις τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης, ἀποκτη-**

νωμένοι από την οικονομική έγνοια και τὸ δέλεαρ τοῦ ἀμέσου κέρδους, πολλοὶ ἄνθρωποι σὲ πολλές χώρες κατέληξαν νὰ παραβλέπουν τὶς προτεραιότητες τῆς ἐκπαιδύσεως. Ρώτησε κάποιος μὲ ειρωνία: σὲ τί μᾶς χρησιμεύουν τὰ ἀρχαῖα ἐλληνικά; Ὑπουργοί, διευθυντὲς ἰδρυμάτων, ἐκπαιδευτικοὶ παρασύρθηκαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν τάση. Ἐξέχασαν ὅτι ἡ ἐκπαίδευση, ἡ ἀγωγή χρησιμεύουν πρωτίστως στὸ νὰ διαπλάσουν τὴν διάνυγία καὶ τὴν γενναϊοδωρία στοὺς νέους μας, μέσω μᾶς ἀργῆς διεισδύσεως. "Ἄν ὑπερασπιζόμαστε τὴν παιδεία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας στὴν σημερινὴ ἐκπαίδευση δὲν τὸ κάνουμε ἐπειδὴ ἀνήκει στὸ παρελθόν, ἀλλὰ γιατί εἶναι τὸ καλύτερο ἐχέγγυο γιὰ τὸ μέλλον". Ἄραγε οἱ ἀλήθειες αὐτὲς ποὺ μᾶς θύμιζε ἡ μεγάλη γαλλίδα ἐλληνίστρια θὰ ἀφυπνίσουν τοὺς Ἕλληνες ὑπευθύνους στὸν χώρο τῆς ἐκπαιδύσεως, γιὰ νὰ προσανατολίσουν καὶ πάλι τὰ ἐκπαιδευτικὰ προγράμματα πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας;

Η ΕΛΛΑΔΑ ΠΡΩΤΗ ΣΕ ΥΠΟΓΕΝΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ

Εἶναι στατιστικῶς διαπιστωμένο πῶς γιὰ νὰ ἐπιζήσει ἀπλῶς ἓνα ἔθνος χρειάζεται οἱ γυναῖκες του νὰ γεννοῦν 2,3 - 2,4 παιδιά στὰ ὅποια συνυπολογίζονται καὶ ὅσα πεθάνουν μέχρι τὴν ἡλικία τῆς ἀναπαραγωγῆς των. "Ἄν ὁ ἀριθμὸς εἶναι μεγαλύτερος, ὁ πληθυσμὸς του αὐξάνεται, ἂν εἶναι μικρότερος τὸ ἔθνος μειώνεται.

Στὴ φετινὴ ἔκθεση τῆς UNICEF ἡ χώρα μας κατατάσσεται στὴν τελευταία θέση μεταξὺ 22 βιομηχανικῶν χωρῶν μὲ γονιμότητα 1,4 παιδιά ἀνὰ γυναῖκα ἐναντι 2,2 ποὺ εἶχαμε τὸ 1963. Στὴ χαμηλὴ αὐτὴ γονιμότητα βρῖσκεται ἡ ρίζα τοῦ δημογραφικοῦ μας προβλήματος, ἓνα ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ὁποίου εἶναι ὅτι δὲν φτάνει πλέον ὁ ἀριθμὸς τῶν 18ρῆδων νὰ ἐπανδρώσουν τὶς τάξεις τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, νὰ φυλάξουν τὰ σύνορα.

Τὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια, γευθήκαμε ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, βιώσαμε τὴν κοινωνία τῆς κατανάλωσης, ἀλλὰ ζοῦμε καὶ τὴν κατάρρευση τῆς ἄλλοτε κραταιᾶς ἐλληνικῆς οἰκογένειας ποὺ κράτησε 400 χρόνια σκλαβιάς, πολέμους καὶ κατοχὴ. Τὰ διαζύγια μπῆκαν γιὰ καλὰ στὴ ζωὴ μας, ἡ δῆθεν χειραφέτηση τῆς γυναίκας, ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ σπίτι γιὰ νὰ καλυφθοῦν οἱ ὀλονέν αὐξανόμενες ἀπαιτήσεις τῆς κατανάλωσης, ἔφεραν τὰ ἀποτελέσματά των. Ἡ πολιτεία, ποὺ δὲν ἀγκαλιάζει κἂν τὴν πολυτεκνη οἰκογένεια καὶ ἡ Ἐκκλησία καλοῦνται νὰ πάρουν τὴ θέση ποὺ πρέπει στὸ τόσο ἐπικίνδυνο πρόβλημα γιὰ τὴ χώρα. Γιατί κάτι στατιστικῆς γιὰ τὸ 2020 (ἔπειτα ἀπὸ μόλις 25 χρόνια) καὶ συγκρίσεις μὲ τὴ γονιμότητα γείτονος χώρας εἶναι ἐπιεικῶς ἀνατριχιαστικῆς.

ΠΥΡΚΑΪΕΣ

Ἐχει καταντήσει νὰ θεωρεῖται μοιραῖο τὸ γεγονός τῆς καταστροφῆς κατὰ τὴ θερινὴ περίοδο μεγάλων ἐκτάσεων δασικῶν περιοχῶν τῆς Πατρίδος μας.

Καὶ ἡ ἀντιμετώπιση τῆς πληγῆς αὐτῆς ἀνεπιτυχῆς καὶ ἀναποτελεσματικῆς.

Ἐχει καὶ ἄλλοτε τονισθῆ ὅτι γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ἐνὸς κακοῦ μεγάλῃ σημασία ἔχει ἡ πρόληψή του. Ἡ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀντιμετώπισή του εἶναι πολὺ δύσκολη καὶ τὰ ἀποτελέσματά της ἀδέβαια καὶ συνήθως ἀναποτελεσματικά.

Οἱ ἐφετεινὲς πυρκαϊὲς κατέστρεψαν πάλι σημαντικῆς ἐκτάσεις στὴν περιοχὴ τῆς Ἀττικῆς ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες περιοχῆς (Αἶγιο κ.λ.π.).

Τὸ ἄλλοτε ὠραιότατο δάσος τῆς Πεντέλης ἔχει κατὰ μεγάλο μέρος καταστραφῆ τόσο ἀπὸ παλαιότερες πυρκαϊὲς ὅσο καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν μεγάλη ἐφετεινὴ πυρκαϊά.

Τὸ θέμα αὐτὸ ἔχει ἀπασχολήσει κατὰ τὸ παρελθόν τόσο μεμονωμένα ἄτομα ὅσο καὶ ὀργανωμένες ὁμάδες περιβαλλοντολογικῆς προστασίας καὶ ἔχουν ὑποβληθῆ πρὸς

άρμοδιες 'Αρχές ('Υπ. 'Εθν. 'Αμύνης, 'Υπ. Γεωργίας, ΠΕΧΩΔΕ κ.λ.π.) συγκεκριμένες προτάσεις για την πρόληψη τών πυρκαϊών.

Πιστεύουμε ότι θα ἦτο ἐνδιαφέρον νὰ τεθοῦν ὑπ' ὄψιν τῶν ἀναγνωστῶν τῶν «'Ακτίνων» μερικὲς ἀπὸ τὶς προτάσεις αὐτὲς γιατί ἡ εὐαίσθητοποίηση ὄλων μας στὸ σοβαρὸ αὐτὸ θέμα κρίνεται ἀναγκαία.

'Επροτάθησαν λοιπὸν τὰ ἑξῆς:

1. Δημιουργία καὶ συντήρηση κατὰ τοὺς ἐαρινοὺς μῆνες ἀντιπυρικών ζωνῶν (πλάτους 50 μ. ἀνὰ ἀποστάσεις 500 μ.)

2. 'Ενίσχυση τοῦ προσωπικοῦ τῶν Δασικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ καλλίτερος ἐφοδιασμός των μὲ πυροσβεστικὰ μέσα.

3. 'Εγκατάσταση κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνες μικρῶν στρατιωτικῶν Μονάδων ὑπὸ συνθήκες ἐκστρατείας (ἀντίσκινα κ.λ.π.).

Οἱ Μονάδες αὐτὲς θὰ ἐγκαθιστοῦν παρατηρητήρια ἀνὰ 500μ. ἐφοδιασμένα μὲ ἀσυρμάτους καὶ θὰ ὀργανώνουν συχνὲς περιπολίες ἐντὸς τῶν δασῶν, θὰ εἶναι δὲ

ἐφοδιασμένες καὶ μὲ μερικὰ πυροσβεστικὰ μέσα γιὰ ἐγκαιρὴ επέμβαση. Βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐγκατάσταση στρατιωτικῶν Μονάδων σὲ ὅλες τὶς δασικὲς περιοχὲς τῆς Χώρας μας. 'Αλλὰ ὅπου καὶ ὅσο εἶναι δυνατὸν ἡ λύση αὐτὴ θὰ εἶναι σωτήρια γιὰ τὰ δάση μας. 'Αλλωστε ἡ πρόληψη πυρκαϊῶν στίς πιδὲ εὐαίσθητες περιοχὲς (ποὺ εἶναι καὶ στόχος τῶν ἐμπρηστῶν) θὰ ἀποδεσμεύσει πυροσβεστικὲς δυνάμεις γιὰ τὶς ὑπόλοιπες δασικὲς περιοχὲς τῆς χώρας μας. Μιὰ ἄλλη πρόταση εἶναι ἡ δημιουργία ἐνὸς κεντρικοῦ συντονιστικοῦ 'Οργάνου τῶν 'Υπουργείων Γεωργίας, 'Εθν. 'Αμύνης καὶ ΠΕΧΩΔΕ γιὰ τὴ λήψη τῶν ἐκάστοτε ἀναγκαίων μέτρων.

Καὶ τέλος, ἡ θερμὴ προσευχὴ μας γιὰ τὴν προστασία τῶν δασῶν μας ἀπὸ τὶς πυρκαϊές.

Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΥΠΟΥ
ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.

«AKTINES». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ 'Ενωσις 'Ακτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 'Αθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντὴς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατροίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 'Αθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 'Αθήναι. Τιμὴ τεύχους δρχ. 150. Ἐτησίᾳ συνδρομὴ, ἐσωτερικοῦ δρχ. 1500, ἐξωτερικοῦ 18 \$ U.S.A. Ἡ διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἐαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεῖ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν της οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. 'Αναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως 'Αθήναι, Ὀκτώβριος 1995

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

Ἐπανεξεδόθη σὲ τέταρτη ἔκδοση

ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ

Γιὰ ἀγόρια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω

Ἰπὸ

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ

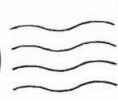
ΨΥΧΙΑΤΡΟΥ

**Ἰπιμελημένη ἔκδοσις
μὲ 15 εἰκόνες ἔκτὸς κειμένου**

Κεντρικὴ διάθεσις τόμων καὶ παραγγελίαι:

Γραφεῖα περιοδικοῦ «ἸΑκτῖνες»

Καρύτση 14, 105 61 ἸΑθῆναι – Τηλ. 32 35 931

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Άπο τις εκδόσεις «Η Δαμασκός» κυκλοφόρησαν:

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ι. ΓΚΙΑΛΛΑΣ

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

Περιλαμβάνει τή διογραφία
τοῦ ποιητοῦ καί μελετήματα γιά τὸ ἔργο του.

*

ΑΡΧΙΜ. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ

Κορυφαίοι τοῦ Πνεύματος «μαρτυροῦν τή ἀληθεία».

*

ΠΗΓΗΣ ΚΟΡΟΒΕΣΗ - ΠΟΡΦΥΡΗ
ΠΡΙΝ ΓΙΝΗΣ ΓΟΝΙΟΣ
ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΡΕΙΣ

*

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ

Πρωτοπρεσβυτέρου

Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Θεολογία - Ἱστορία - Παιδεία

*

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΜΠΟΛΕΤΣΗ

ΡΑΨΩΔΙΑ

Β' έκδοση

συμπληρωμένη καί διορθωμένη ἀπό τὸν ποιητή.

*

ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

ΤΟ ΠΑΡΑΞΕΝΟ

ΤΗΛΕΦΩΝΗΜΑ

Σκηνές καί χρονογραφήματα.

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»

Καρύτση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283